

OSLOMET

Amie Aarø Njie

Voldens konsekvenser

En analyse av resiliens hos ungdom

Kandidatnummer 806

Masteroppgave i sosialt arbeid
OsloMet – storbyuniversitetet
Fakultet for samfunnsvitenskap

This article examines the relationship between experience of violence and experiences of witnessing violence in childhood, to understand how they correspond to the level of resilience in young adults. In addition to violence and witness to violence, it also examines whether economic conditions can have an impact on resilience. The data material in the article is from “UngVold 2015,” a survey among students at the final stage of high school. The analyses in the article show a clear correlation between experiences of violence in adolescence and resilience later in life. It appears that violence-witness experience by itself does not have a significant influence, but many of those with witness-experiences have themselves been subjected to violence. A look into economic and financial conditions, shows that the effect that experiences of violence has on resilience cannot be explained by a family’s economic wellbeing. The article also looks at how different types of violence may affect boys and girls differently, and how boys and girls may also react differently to violence from their mother and their father.

I denne artikkelen undersøkes sammenhengen mellom voldserfaringer og erfaringer med å ha vært vitne til vold i barndommen for å se hvordan disse henger sammen med graden av resiliens (motstandsdyktighet) hos unge voksne. I tillegg til volds- og vitne-erfaringer undersøkes det om økonomi også kan ha innvirkning på resiliens. Datagrunnlaget i artikkelen kommer fra UngVold 2015, en undersøkelse med elever på siste trinn i videregående skole. Analysene i artikkelen viser en tydelig sammenheng mellom egne voldserfaringer i oppveksten og senere resiliens. Det fremkommer imidlertid at vitneerfaringer alene ikke har signifikant effekt, men mange av de som har vitneerfaringer har også selv vært utsatt for vold. Ved å kontrollere for økonomi viser det seg at effekten vold har på resiliens, ikke kan forklares av økonomien i familien. Artikkelen ser også på hvordan ulike voldstyper påvirker gutter og jenter ulikt, og hvordan det kan ha seg at gutter og jenter responderer ulikt på vold fra sin mor og sin far.

OsloMet – storbyuniversitetet, Fakultet for samfunnsvitenskap

Oslo 2019

Innledning

Vold i nære relasjoner og vold mot barn har fått økt oppmerksomhet siden 1970. Barneloven §30, tredje ledd, spesifiserer et forbud for foreldre mot å bruke noen som helst form for fysisk avstraffelse ovenfor sine barn (Barneloven, 1989, §30, tredje ledd). Det har med tiden blitt et økende fokus på å avdekke vold som utføres mot barn, og artikkel 19 i barnekonvensjonen pålegger staten å benytte alle egnede tiltak for å beskytte barn mot vold og seksuelle overgrep. Bestemmelsen stiller krav til undersøkelse, behandling og oppfølging av barnemishandling, og nødvendig rettslig oppfølging (Barnekonvensjonen, artikkel 19, 1989).

Forskning peker mot at voldserfaringer i barndommen; det være seg både å selv bli utsatt for vold eller å være vitne til vold mellom foreldre, er traumatisk og har betydning for senere levekår. Konsekvenser av dette kan være tilknytningsvansker, traumereaksjoner, nevrobiologisk skjevutvikling, atferdsvansker, mangel på sosial kompetanse, kognitive utviklingsforstyrrelser og plager med somatisk og fysisk helse (Øverlien, 2012). Samtidig finnes det få empiriske studier basert på representative befolkningsdata der man kan avgrense nærmere type voldserfaringer og senere helseforhold.

I 2007 og 2015 utførte NOVA en landsrepresentativ surveyundersøkelse blant ungdom på videregående skoler i alderen 18-19 år. I etterkant av undersøkelsene er det skrevet en rapport som presenterer ny kunnskap om utviklingstrekk knyttet til vold fra foreldre og vitneerfaringer. Den er skrevet som en del av NOVAs *Forskningsprogram om vold i nære relasjoner 2014-2019 (Voldsprogrammet)*. Programmet er finansiert av Justis- og beredskapsdepartementet og inngår i en satsing på bakgrunn av Stortingsmeldingen om forebygging og bekjempelse av vold i nære relasjoner (Stortingsmelding 15, 2012-2013). Denne artikkelen vil kun benytte datamaterialet fra UngVold 2015, dette grunnet at spørsmålene er stilt noe forskjellig i de to undersøkelsene.

Vold og voldens betydning for livsmestring

Vold er en samlebetegnelse og rommer flere typer som fysisk, psykisk, seksuell, materiell og latent vold. Psykologspesialist og psykoterapeut Per Isdal definerer fysisk vold som all bruk av fysisk makt som smerter, skader, krenker og skremmer, og fører til at en person slutter å gjøre noe den ønsker, eller gjør noe mot sin egen vilje. Isdal (2018) beskriver de som er vitner til voldsutøvelse som observatører. Han beskriver at de både er ofre på den ene siden, og aktører på den andre. De er ofre i den forstand at de observerer volden og blir skremt og

krenket av å være vitne til det som skjer. Samtidig er de aktører fordi de ikke griper inn og stanser volden. Det er diskuterbart i hvilken grad barn er i stand til å gripe inn og stanse vold mellom foreldre. Observatører opplever de samme skadevirkninger som ofrene for vold, og kan ha samme tegn på traumatisering (Isdal, 2018). Øverlien (2012) beskriver fysisk vold mot barn som at en voksen utsetter et barn for kroppslig skade, sykdom, smerte eller forårsaker maktesløshet eller lignende. Det gjelder f.eks. slag, spark, klyping og dytting av barnet. Psykisk/emosjonell vold mot barn går ut på å behandle barnet på en nedverdiggende måte systematisk og over tid, eller forårsake annen følelsesmessig lidelse. Det kan gjelde håning, trakassering og isolering. Det kan også anses som psykisk vold når barn er vitne til vold i hjemmet (Øverlien 2012). Mossige og Stefansen (2015) skiller i sin rapport mellom mild og grov vold. Det presiseres at dette skillet er problematisk da den subjektive opplevelsen av volden ikke nødvendigvis stemmer overens med dette skillet. De skiller mellom vold som vanligvis ikke medfører skader og vold med større fysisk skadepotensial (Mossige og Stefansen, 2016). I følgende artikkel vil det tas utgangspunkt i ovenstående måte å forstå vold.

Familievold er et helse- og samfunnsproblem der kvinner og barn oftest rammes. Volden følger gjerne en syklus, og de som utøver vold har ofte selv vært voldsutsatte, enten gjennom å observere vold mellom foreldre eller å selv ha blitt utsatt for mishandling i barndommen. Isdal (2018) poengterer at gutter som har blitt utsatt for vold av foreldre i egen barndom, ofte bringer med seg volden når de selv stifter familie. Likeledes er det kjent at jenter som har vært voldsutsatt av foreldre, ofte ender i forhold der de igjen utsettes for vold. Videre påpekes at barn som utsettes for vold av sin far, som voksne blir utrygge, får dårlig selvtillit og kjenner på en følelse av bitterhet. Denne følelsen er det tenkelig at de viderefører til egen familie når denne stiftes (Isdal, 2018). Eriksson (2007) viser til at både internasjonal og nordisk forskning fremhever at vold i heteroseksuelle parrelasjoner handler om menns vold mot kvinner (Eriksson 2007, 7). De fleste barn som har vært vitne til vold mellom foreldre, er derfor vitne til at far slår mor. Far og mor er barnets nærmeste omsorgspersoner, og de viktigste menneskene i barnets liv. Far er oftest fysisk overlegen mor, og barna vil føle maktesløshet i situasjoner hvor de skulle ønske de kunne beskytte mor. Noen barn vil kanskje forsøke å gripe inn og stoppe volden, eller prøve å forebygge situasjoner fra å oppstå ved å liste seg på tå rundt far, og hele tiden være i forkant. Eriksson referer til Leira (1990) som mener at det finnes et kulturelt tabu mot å snakke om vold i familien, og at barn som utsettes for vold i sine familier dermed utsettes for tabuiserte traumer. Forbudet mot å snakke om temaet gjør at

barns traumer blir gjemt og usynlige både for omverdenen og for dem selv. Dermed får barnet liten mulighet til å forstå, tolke og bearbeide det de har opplevd (Eriksson 2007, 11).

Kirkengen og Næss (2015) viser til Foucault som beskriver at individer som har fått en forstyrrelse i sitt leve-, kropps- og selvbilde pga. sosialt tabuiserte erfaringer slik som vold, står i fare for igjen å bli krenket i møte med helseapparatet, dersom man ikke blir møtt med forståelse for sine krenkelsessmerter (Kirkengen & Næss, 2015).

Å utsettes for vold i barndommen forstyrrer barnets trygghetsfølelse og gjør det vanskelig å forstå verden rundt seg. Volden vekker en skamfølelse i ofrene, og tabuet volden bringer med seg gjør det vanskelig å skulle betro seg til noen om det som foregår i hjemmet.

I forhold til å klare seg på tross av vanskelige livsomstendigheter kan man trekke frem tre begreper: resiliens, opplevelse av sammenheng og robusthet. Dette er begreper som tematiserer det samme, men likevel er ulike. READ-skalaen som brukes i UngVold måler nettopp resiliens og robusthet (Frøyland, 2018).

Resiliens

Resiliens kan forklare hvordan barn i risikogrupper klarer seg godt på tross av dårlige utsikter. Det engelske ordet «resilience» henviser til elastisitet, en evne til å trekke seg sammen igjen. Dette kan forstås som evnen til å klare å komme seg til hektene igjen etter krevende påkjenninger. Selv om barn er utsatt for risiko finnes likevel de som tilpasser seg og klarer seg godt på tross av sine opplevelser. Olsen og Traavik (2010) henviser til en definisjon av Michael Rutter (2000) som er en av de fremste resiliensforskerne: «Resiliens er prosesser som gjør at utviklingen når et tilfredsstillende resultat til tross for at barn har hatt erfaringer med situasjoner som innebærer en relativt stor risiko for å utvikle problemer og avvik» (Olsen & Traavik 2010, 27). Som mennesker har vi alle forskjellige forutsetninger, og tilstedeværelsen av resiliens hos et individ kommer dermed av individuelle variasjoner hos mennesker som har opplevd betydelig stress og motgang i sitt liv (Rutter i Ungar, 2012). Dersom man tenker på resiliens som den ene delen av en pol, kan man tenke at den motsatte enden av polen er problemutvikling. Enkelte takler risiko og stress på en god måte og havner i den positive enden av polen, men andre takler risiko og stress dårlig, og havner i den negative enden. Man kan si at en person som er resilient, er motstandsdyktig. Sentralt i resiliens er altså evne til mestre situasjoner som innebærer risiko, personens sårbarhet, sosial støtte og robusthet. von

Soest et al. (2010) henviser til Kobasa (1982) og beskriver robusthet som et kjennetegn ved resiliente personer.

Robusthet

Robusthet er den norske oversettelsen av Suzanna Kobasas begrep *hardiness*, som i 1979 ble introdusert i en forskningsartikkel. Kobasa ønsket å se på hva som gjør at enkelte mennesker ikke blir syke på tross av at de har høye scorer på stresskalaen. Med stress mente Kobasa i denne studien livsbegivenheter som fører til endringer og krav til tilpasning av en persons normale rutiner. Robuste personer har tre karakteristikk til felles: de har tro på at de kan kontrollere og påvirke sine omgivelser, de føler seg involverte og forpliktete til aktivitetene i livet sitt, og de ser forandringer som muligheter til utvikling. *Hardiness* består derfor av tre komponenter: kontroll, involvering og utfordring (*control, commitment og challenge*) (Kobasa, 1979).

Salutogenese

Aaron Antonovsky har tatt i bruk begrepene salutogenese og «opplevelse av sammenheng», OAS, (*Sence of Coherence* på engelsk). Antonovsky utforsket hva som gjør at enkelte mennesker klarer seg på tross av utfordrende påkjenninger. OAS baserer seg på tre kjernekomponenter; begripelighet, håndterbarhet og meningsfullhet. Begripelighet dreier seg om i hvilken grad individer finner det som skjer rundt dem forutsigbart og forståelig. Håndterbarhet handler om opplevelsen av utfordringene man møter på, om man føler at man har ressursene som trengs for å håndtere dem. Meningsfullhet dreier seg om motivasjon og i hvilken grad individer finner livet og livets hendelser som forståelige og verdt å engasjere seg i (Antonovsky, 2012).

Antonovsky viser til Kobasas robusthetsbegrep, og at hun også trekker frem det salutogene spørsmålet om hvorfor enkelte individer holder seg friske under stress. Antonovsky setter Kobasas komponenter opp mot sin egen teori om opplevelse av sammenheng og komponentene begripelighet, håndterbarhet og meningsfullhet. Han ser meningsfullhet som sammenlignbart med Kobasas involvering, begripelighet som sammenlignbart med utfordring, og håndterbarhet som sammenlignbart med kontroll (Antonovsky, 2012).

Begrepene resiliens og robusthet brukes ofte om hverandre i litteratur. I Store norske leksikon beskrives resiliens som psykologisk motstand og faktorer som henger sammen med psykisk

styrke på tross av påkjenninger og stress. Videre beskrives resilient som synonymt med robust (Store norske leksikon, 2018). Hystad, Eid, Johnsen, Laberg & Bartone (2009) viser til at resiliens-skalaen (Read-scale) brukes som et verktøy til å måle robusthet. Ettersom disse begrepene rommer mye av det samme og utfyller hverandre, velger jeg å inkludere alle tre i artikkelen.

Tidligere forskning

«Vold i parforhold- ulike perspektiver»

En landsdekkende undersøkelse av Statistisk sentralbyrå resulterte i rapporten med et utvalg bestående av 7600 personer i alderen 20-54 år. Resultatene presenterer blant annet at de mest voldsutsatte viste seg å være de som ikke var gift, og de med dårlig økonomi. Det fremkommer at etter fylte 15 år har mer enn hver fjerde kvinne og mer enn hver femte mann opplevd at ektefelle eller samboer minst en gang har brukt fysisk makt. For i overkant av 5 % av både kvinner og menn har dette skjedd i løpet av de siste 12 måneder. Etter fylte 15 år har i underkant av hver tiende kvinne og i overkant av 2 % menn opplevd maktbruk med stort skadepotensiale fra partner. Kvinner med barn, som var utsatt for vold fra sin partner, oppga at i to av fem tilfeller var barna tilstede. For menn som var utsatt for vold fra sin partner, var barn vitne til hvert fjerde tilfelle. Videre fremkommer at yngre er mer utsatte enn eldre, og voldserfaringer er mer utbredt blant kvinner og menn med ulike levekårsproblemer slik som arbeidsledighet, bruk av sosialhjelp og andre trygdeytelser. Av de kvinnene (og noen av mennene) som opplevde trusler, vold eller trakassering etter at forholdet var slutt, og som hadde barn, opplevde de i hvert sjettede tilfelle at barna var i fokus for truslene eller handlingene (Haaland, Clausen og Schei 2005).

«Voldsutsatt ungdom i Norge»

Denne studien er utført av Folkehelseinstituttet og Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKVTS). Rapporten belyser unges voldsutsatthet basert på helseundersøkelser i seks fylker. Formålet med rapporten var å belyse forekomsten av vold ungdom utsettes for av andre ungdommer og voksne, samt seksuelle overgrep mot 15-16-åringene (Schou, Dyb & Graff-Iversen, 2007). Rapporten presenterer selvrapportert omfang av utsatthet for vold og seksuelle overgrep i løpet av de siste 12 måneder, samt sammenhengen mellom dette og sosioøkonomiske, geografiske og individuelle forhold. 3,9 % av ungdommene oppga at de i løpet av det siste året hadde vært utsatt for vold fra voksne. Blant disse var det 4,6 % jenter og 3,3 % gutter som meldte om å ha opplevd slik vold, altså var

jentene mer utsatt. Ungdommer som bodde med gifte eller samboende foreldre var mindre utsatt for vold enn de som hadde foreldre som var ugifte, skilte eller døde. De som hadde foreldre som hadde vært arbeidsløse eller gått på trygd var oftere utsatt for vold. Dessuten hadde de som hadde vært utsatt for vold fra voksne, høyere grad av psykiske plager enn de som ikke hadde opplevd dette (Schou m.fl., 2007).

«Child Witnesses to Domestic Violence»

Artikkelen er basert på en undersøkelse av 118 studier. Det er gjort mindre forskning på barn som har vært vitne til vold mellom foreldrene, enn det er gjort på barn som selv har vært utsatt for vold. Ettersom forskning peker mot at det å være vitne til vold kan virke sterkt forstyrrende på barnets sosialisering, har noen begynt å betrakt vitneerfaringer som en form for psykisk mishandling (Somer & Baraunsten, 1999). Sosiale læringsmodeller har vist til at barn med vitneerfaringer har høyere risiko for å utvikle aggresjonsproblemer, problemer med angst og andre symptomer relatert til posttraumatisk stress-syndrom (Wolak & Finkelhor, 1998). Kitzmanns studie har tatt for seg barn under 18 år, og antyder at barn som har vært vitne til vold mellom foreldrene, lider av flere negative konsekvenser enn de som bevitner andre former for konflikter mellom foreldrene. Blant disse nevnes atferds-, sosiale og akademiske problemer. Det viste seg vanskelig å påvise om barn med vitneerfaringer ville vise høyere sannsynlighet for negative utfall når de ble utsatt for flere risikofaktorer i tillegg til vold mellom foreldrene. Studien peker mot at det kan tenkes at yngre barn er mer utsatt enn eldre, pga. at de har begrenset evne til å forstå konfliktene og har utviklet få eller ingen strategier for å håndtere situasjonen. Alt i alt viste denne studien at utsatthet for vold mellom foreldre er assosiert med signifikante forstyrrelser i barns psykososiale fungering, i det minste på kort sikt. Barn som har bevitnet familievold, har høyere sjanse for å utsettes for fysisk mishandling. Kitzmanns forskning hadde utfordringer med å ta høyde for den doble utsattheten ved å både være voldsutsatt og å være vitne til vold. Funnene viste at barn som hadde vitneerfaringer og som i tillegg var utsatt for vold, ikke viste høyere sannsynlighet for negative utfall enn de som kun hadde vitneerfaringer. Dette kan tyde på at det er like belastende å være vitne til vold som selv å være utsatt for det, men det påpekes at det ikke er mulig å påvise sammenhenger, da studien har mangler og hull (Kitzmann m.fl., 2003). Dette ønsker jeg å se nærmere på i mine analyser.

“Adverse childhood experiences”,

ACE er en omfattende studie fra 1998 utført i USA. Studien har studert sammenhengen mellom uheldige, negative opplevelser i barndommen og konsekvenser av disse i voksen alder. ACE gir en sterk prediktor for senere fungering både medisinsk, sosialt, psykologisk og økonomisk. Studien fant at 11 % av deltakerne var utsatt for psykisk misbruk fra foreldre og 28 % var utsatt for fysisk misbruk fra foreldre. 15 % var utsatt for emosjonell omsorgssvikt og 10 % for fysisk omsorgssvikt. 13 % hadde vært vitne til vold mot mor. ACE har sammenheng med blant annet kronisk depresjon, selvmordsforsøk, bruk av antidepressiva og vansker med hukommelse fra barndommen. ACE henger sammen med en rekke risikoer som alkoholisme, rusmisbruk, mange seksualpartnere, tenåringsgraviditet og det å bli utsatt for voldtekt senere i livet. Dessuten øker sjansen for å selv utføre familievold, dog er sjansen høyere for menn enn for kvinner. Det viser seg å være en forhøyet risiko hos de som har negative barndomserfaringer innenfor flere kategorier, det er altså en kumulativ effekt. ACE fører også til plager som søvnvansker, irritabilitet, sinneutbrudd, konsentrasjonsvansker, skvettenhet og økt reaksjonsberedskap. Mange utvikler også dårlige strategier for selvtrøst og selvmedfølelse. Dette er den eneste studien som har sett på langtidseffekter av negative barndomsopplevelser (Larkin, Felitti & Anda, 2014, Felitti, 2002).

Gjennom denne artikkelen ønsker jeg å belyse hvordan voldsopplevelser i barndommen kan påvirke resiliens hos den utsatte i tidlig voksen alder. Det finnes svært få studier av hvilke langtidseffekter familievold har for psykisk helse i senere alder. Det er også interessant å se på betydningen av barns sosioøkonomiske bakgrunn, og effekten av om det er mor eller far som utover volden. Ved å studere konsekvensene av vold vil man stå bedre rustet som samfunn og ha kunnskap til å sette inn riktige tiltak som vil kunne hjelpe de voldsutsatte. Kun ved å snakke om vold vil vi kunne bekjempe den, bryte ned tabu og hjelpe de utsatte.

Forskningsspørsmål

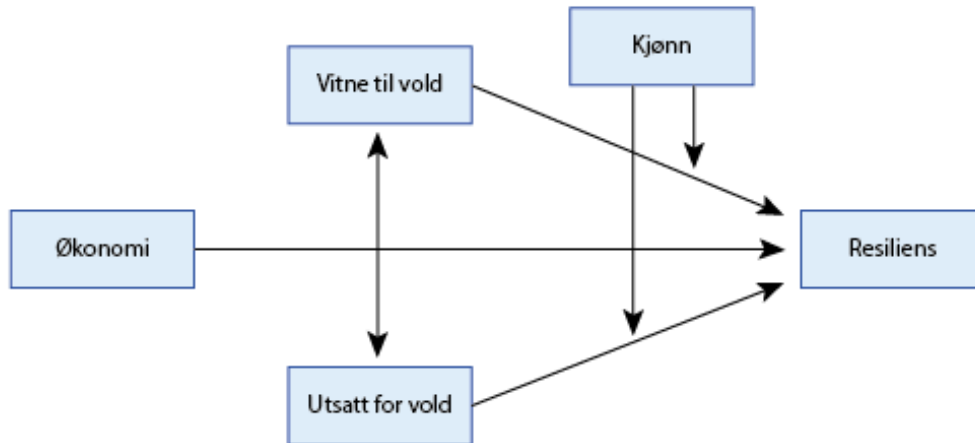
I hvilken grad er det sammenheng mellom det å ha vært vitne til vold mellom foreldre og/ eller vært utsatt for vold i barndommen, og resiliensnivået hos den utsatte som ung voksen?

Spørsmål i den empiriske analysen

1. Vil ungdommer som har vært utsatt for vold og/ eller vitne til vold mellom foreldre i sin barndom, ha lavere grad av resiliens enn barn som ikke har blitt utsatt for dette?
2. Hvilken betydning har de ulike voldserfaringene for resiliens?

3. Hvilken betydning har kjønn for sammenhengen mellom vold og resiliens?

Ut i fra forskningsspørsmål og spørsmål i den empiriske analysen har jeg satt opp følgende analysemodell:

Figur 1: Analysemodell for subjektiv familieøkonomi, vitneerfaringer, voldsutsatthet, kjønn og resiliens.

Datagrunnlag og variabler

Utvalg og gjennomføring

Datamaterialet som er brukt til denne artikkelen er spørreundersøkelsen UngVold 2015 (N=4530) som er gjennomført av velferdsinstituttet NOVA. UngVold er en landsrepresentativ survey-undersøkelse som har detaljerte data om vold og overgrepserfaringer. Undersøkelsen ble gitt til videregåendelever i tredje klasse og gjennomsnittsalderen på respondentene er 18,5 år. 59 % av deltakerne er jenter og 41 % er gutter. Undersøkelsen ble utført i skoletiden med en lærer til stede (Mossige og Stefansen, 2016).

Etiske retningslinjer

I gjennomføringen av undersøkelsen har NOVA lagt vekt på å følge etablerte normer for etisk forsvarlig forskning. Elevene fikk informasjon i forkant av undersøkelsen, både om hensikten og hvordan studien skulle gjennomføres. Det var frivillig å delta, og det ble ikke bedt om noen form for personidentifiserende data. Spørsmålene i undersøkelsen var av sensitiv art og

kunne dermed vekke ubehagelige følelser eller minner hos elevene. Derfor fikk alle deltakerne informasjon på siste side i undersøkelsen om hvor de kunne henvende seg dersom de skulle ha behov noen å snakke med etter undersøkelsen. I tillegg ble skolen bedt om å informere helsesøster eller rådgiver for å kunne være forberedt på at elever trengte å snakke om temaene adressert i spørreskjemaet (Mossige og Stefansen, 2016, Johannesen, 2010).

Begrensinger

Denne analysen tar kun for seg elever som går i tredje klasse på videregående. Det er kjent at sjansen for frafall er stor hos elever som har ulike sårbarheter, og dermed må man regne med at de aller mest sårbare ikke er med i denne undersøkelsen. Det gjelder elever som har falt ut før tredje klasse, eller som kanskje aldri har begynt på videregående. Noen av de som ikke er med i undersøkelsen, har sannsynligvis erfaringer rundt vold i barndommen. I følge Mossige og Stefansen (2007) er frafallet høyere blant ungdommer med ikke-vestlig bakgrunn, samt unge som har foreldre stående utenfor arbeidsmarkedet, og som har lavt inntekt og lav utdanning. Ungdommer som er plassert av barnevernet kan også være blant de som ikke er deltakende i undersøkelsen. Mossige og Stefansen refererer blant annet til Pedersen (2001) som viser at flere av kjennetegnene hos unge som havner utenfor skolen, også er korrelert med økt risiko for vold. Dermed er det nærliggende å tenke seg at noen av ungdommene som aldri begynner, eller faller fra den videregående opplæringen, har med seg voldserfaringer. Derfor kan det antas at undersøkelsen vil rapportere om lavere tall enn den faktiske forekomsten (Mossige & Stefansen, 2007).

Det må også tas høyde for at de elevene som har gått yrkesfaglig retning, er i praksis det tredje året på videregående. Det gjelder både gutter og jenter, dog flest gutter. Det kan være en av grunnene til at undersøkelsen har flere deltakende jenter enn gutter. Med dette som bakgrunn kan man si at utvalget ikke er representativt, da det ikke gir et reelt bilde av befolkningen, og det mest sannsynlig vil være en lavere forekomst av vold og vitneerfaringer enn det er i virkeligheten (Mossige og Stefansen, 2007).

Variabler

Avhengige variabler

Resiliens: For å måle resiliens er det i datasettet UngVold laget et samlemål basert på 28 spørsmål fra «Resilience scale for adolescents» bestående av fem delskalaer: 1) Personlig kompetanse 2) Sosial kompetanse, 3) Personlig struktur, 4) Familiesamhold og 5) Sosial

støtte. Personlig kompetanse måler selvtillit, tro på egen mestring og evne til å ha en realistisk innstilling til livet. Sosial kompetanse måler utadvendthet, evne til sosial tilpasning, til å kommunisere med andre og sosial fleksibilitet i situasjoner. Personlig struktur måler tilfredsheten med å strukturere og planlegge i hverdagen. Familiesamhold måler graden av felles familieverdier og om familien har et positivt livssyn selv i vanskelige situasjoner. Sosial støtte måler egenrapportert tilgang på sosial støtte fra familie og nære venner (Frøyland, 2018). Ut ifra disse 28 spørsmålene laget vi en indeks for resiliens der vi samlet alle spørsmålene og snudde noen av dem slik at det ble en logisk rekkefølge fra lav resiliens til høy (1-5).

Uavhengige variabler

Vitneerfaringer: For å måle utsatthet for vold og vitneerfaringer er det blitt laget en voldsindeks der vitneerfaringer og opplevd vold ble slått sammen. Her har vi gjort variablene dikotome, slik at svaret «aldri» gir verdien 0, og de øvrige svarene gir verdien 1.

Avkrysningsmulighetene er: Daglig, ukentlig, månedlig, noen få ganger, en gang, aldri.

Vitneerfaringer: Spørsmålene om vitneerfaringer innledes med: Har du sett din mor bli utsatt for noe av dette, av din far/stefar eller hennes kjæreste/partner? «Hun er blitt skjelt ut», «Hun er blitt hånet eller ydmyket», «Hun er blitt truet med vold», «Hun er blitt dyttet eller ristet voldsomt», «Hun er blitt lugget eller kløpet», «Hun er blitt slått med flat hånd», «Hun er blitt slått med knyttneven», «Hun er blitt slått med en gjenstand», «Hun har fått bank/juling», «Hun er blitt usatt for noe annet voldelig». Videre følger de samme spørsmålene for om man noen gang har sett sin far bli utsatt for noe av dette av hans kjæreste/partner. Svaralternativene er noe ulike fra spørsmålene om opplevd vold. Her er de tre første svaralternativene utelatt. Dette fordi disse kan kategoriseres som psykisk vold, og vi her ønsket å ha fokus på den fysiske volden. De resterende syv svaralternativene har vi delt i mild vold og alvorlig vold. Dette er ikke fordi vi mener at disse voldsformene er mindre alvorlig å bli utsatt for, men for å understreke skadepotensialet i ulike voldsformer. «Dyttet deg, eller ristet deg voldsomt», «Lugget eller kløpet deg», «Slått deg med flat hånd» kategoriseres som mild vold, mens «Slått deg med knyttneven», «Slått deg med en gjenstand», «Gitt deg bank/juling», «Gjort noe annet voldelig mot deg» kategoriseres som alvorlig vold.

Vold: Spørsmålene om opplevd vold i undersøkelsen innledes med: Har din mor/stemor noen gang gjort noe av det følgende mot deg? «Skreket til deg», «Skjelt deg ut», «Hånet eller ydmyket deg», «Kastet, slått eller sparket til noe», «Truet deg med vold», «Dyttet deg, eller ristet deg voldsomt», «Lugget eller kløpet deg», «Slått deg med flat hånd», «Slått deg med knyttneven», «Slått deg med en gjenstand», «Gitt deg bank/juling», «Gjort noe annet voldelig mot deg». Avkrysningsmulighetene er de samme som for vitneerfaringer. Likeledes følger de samme spørsmålene, men for far/stefar. Vi har benyttet samme tilnærming her og utelatt de fem første svaralternativene som kan kategoriseres som psykisk vold. Videre har vi på samme måte delt inn i mild og alvorlig vold.

Økonomi: Subjektivt fattigdomsmål operasjonaliseres gjennom det objektive spørsmålet: Har familien din hatt god råd eller dårlig råd de siste 2 årene? Svaralternativene går fra «Vi har hatt god råd hele tiden», til «Vi har hatt dårlig råd hele tiden» i en skala med fem punkter. Det var også mulig å svare «Økonomien har variert mye». I analysene er referansegruppen de respondentene som har svart at de har hatt god råd hele tiden.

Kjønn: Variabelen kjønn er dikotom, gutter er kodet til 0 og jenter 1.

Analysemetode

Som analysemetode ble det benyttet multippel lineær regresjonsanalyse, fordi denne metoden er godt egnet når man har flere uavhengige variabler (Ringdal, 2012). Analysen består av 3 modeller.

Resultater

Tabell 1 viser deskriptiv fremstilling for respondentene.

Variabel	Gutter	Jenter
N	1822	2644
N%	40,20 %	58,40 %
Vitneerfaringer		
Vitne til mild vold mot mor	5 %	6,50 %
Vitne til mild vold mot far	2 %	2,90 %
Vitne til alvorlig vold mot mor	2,90 %	3,90 %
Vitne til alvorlig vold mot far	1,50 %	1,90 %
Vold		
Mild vold fra mor	12,70 %	14,10 %
Mild vold fra far	11,90 %	11,80 %
Alvorlig vold fra mor	3,70 %	3,80 %
Alvorlig vold fra far	4,10 %	3,90 %
Resiliens		
Gjennomsnitt for resiliens	4,01 %	3,87 %
Økonomi		
Vi har hatt god råd hele tiden	49,80 %	42,60 %
Vi har stort sett hatt god råd	26 %	30,80 %
Verken hatt god eller dårlig råd	15 %	17,90 %
Vi har stort sett hatt dårlig råd	4,60 %	3,90 %
Vi har hatt dårlig råd hele tiden	1,30 %	1,30 %
Økonomien har variert mye	1,50 %	2,50 %

Det viser seg at det er små forskjeller mellom gutter og jenter når det gjelder direkte voldserfaringer og vitneerfaringer, men jentene rapporterer gjennomgående om noe høyere forekomst enn guttene, med unntak av mild og alvorlig vold fra far.

5 % av guttene og 6,5 % av jentene rapporterer å ha sett sin mor utsatt bli for mild vold. 2 % av guttene og 2,9 % av jentene har sett sin far bli utsatt for mild vold. Blant guttene er det 2,9 % og blant jentene 3,9 % som har sett sin mor bli utsatt for alvorlig vold. Når det gjelder alvorlig vold fra far er det 1,5 % av guttene og 1,9 % av jentene som har sett dette.

12,7 % av guttene og 14,1 % av jentene i undersøkelsen har vært utsatt for mild vold fra sin mor, altså er det noe vanligere at jenter opplever denne voldsformen. For mild vold fra far viser tabellen at 11,9 % av guttene og 11,8 % av jentene har opplevd dette. 3,7 % av guttene og 3,8 % av jentene i undersøkelsen har opplevd alvorlig vold fra sin mor. Av guttene er det 4,1 % som har opplevd alvorlig vold fra sin far, og 3,9 % av jentene.

Det gjennomsnittlige resiliensmålet for respondentene i undersøkelsen er 3,9. Jenter rapporterer om noe lavere resiliens, gjennomsnittlig 3,8, mens guttene gjennomsnittlig har resiliens på 4,0.

Det subjektive fattigdomsmålet viser oss i denne tabellen at de fleste respondentene opplever å ha hatt god økonomi. Blant guttene er det hele 49,8 % og blant jentene 42,6 % som rapporterer at de har hatt god råd hele tiden.

Tabell 2 viser den bivarierte korrelasjonen mellom de uavhengige variablene og resiliens.

Uavhengige variabler	r
Vitne til vold	
Vitne til mild vold mot mor	-0,133
Vitne til mild vold mot far	-,103
Vitne til alvorlig vold mot mor	-0,125
Vitne til alvorlig vold mot far	-0,082
Utført vold	
Mild vold utført av mor	-0,167
Mild vold utført av far	-0,187
Alvorlig vold utført av mor	-0,147
Alvorlig vold utført av far	-0,136
Økonomi	
Vi har hatt god råd hele tiden	0,242
Vi har stort sett hatt god råd	-0,048
Verken hatt god eller dårlig råd	-0,143
Vi har stort sett hatt dårlig råd	-0,138
Vi har hatt dårlig råd hele tiden	-0,087
Økonomien har variert mye	-0,071

Tabell 2 viser sammenhengen mellom de uavhengige variablene i analysen og resiliens. Både vitneerfaringer og direkte utsatthet for vold er negativt korrelert med resiliens. God økonomi er positivt korrelert med resiliens, mens de andre variablene for økonomi er negativt korrelert med resiliens.

Tabell 3 viser den multiple lineære regresjonsanalysen.

	Modell		
	1	2	3
Konstant	3,914 ***	3,959 ***	4,101 ***
Gutt	0,188 ***	0,12 ***	0,101 ***
Vitne til mild vold mot mor	- 0,218 ***	-0,087	-0,013
Vitne til mild vold mot far	- 0,229 **	- 0,177 *	- 0,155 *
Vitne til alvorlig vold mot mor	- 0,235 ***	-0,118	-0,068
Vitne til alvorlig vold mot far	-0,122	-0,03	-0,029
Utsatt for mild vold fra mor		- 0,150 ***	- 0,127 ***
Utsatt for mild vold fra far		- 0,236 ***	- 0,213 ***
Utsatt for alvorlig vold fra mor		- 0,253 ***	- 0,192 **
Utsatt for alvorlig vold fra far		- 0,133 *	-0,117
Vi har stort sett hatt god råd			- 0,194 ***
Vi har verken hatt god eller dårlig råd			- 0,338 ***
Vi har stort sett hatt dårlig råd			- 0,527 ***
Vi har hatt dårlig råd hele tiden			- 0,500 ***
Økonomien har variert mye			- 0,464 ***
Missing økonomi			-0,134
R2	0,031	0,067	0,12
F-verdi	26,987***	32,920***	37,645***

*p<0,05; **p<0,01; ***p<0,001

Modell 1 viser den statistiske sammenhengen mellom vitneerfaringer og resiliens, kontrollert for kjønn. Justert R2 viser at denne modellen kan forklare 3,1 % av variasjonen i resiliens. Den viser videre at det er signifikante sammenhenger mellom vitneerfaringer og resiliens, med unntak av vitneerfaringer til alvorlig vold mot far.

I modell 2 er ungdommenes erfaringer om vold de selv har vært utsatt for på bakgrunn av alvorlighetsgrad og hvem som utførte volden mot dem. Som det fremgår av justert R2, kan denne modellen statistisk forklare en større variasjon i resiliens – om lag 6,7 % som representerer en fordobling fra modell 1.

I modell 2 har B-koeffisienten, som gjenspeiler effekten av variabelen som måler vitneerfaringer til mild vold mot mor, blitt redusert etter kontroll for direkte voldserfaringer,

og er nå ikke lenger signifikant. Vitneerfaringer for mild vold mot far synker også, men er fortsatt signifikant. Vitneerfaringene til alvorlig vold mot både mor og far, er ikke lenger signifikante. Endringene man ser fra modell 1 til modell 2 tyder på at effektene man fant tilknyttet vitneerfaringer, henger sammen med at mange av vitnene også har egne voldserfaringer. Den sterke sammenhengen funnet i modell 1, skyldes at mange av de som har vitneerfaringer også har vært direkte utsatt for vold. Det er altså en delvis spuriøs sammenheng man finner i modell 1, pga. at effekten man fant av vitneerfaringer på resiliens egentlig skyldtes den direkte voldens effekt på resiliens.

I modell 3 kontrolleres det for økonomi ved at variabelen som reflekterer subjektiv opplevelse av økonomisk handlingsrom inkluderes. Økonomi har betydning for resiliens og inkludering av økonomi i tillegg til de andre variablene, og fører til at 12 % av variasjonen i resiliens kan forklares. Her finner vi at effekten av alvorlig vold fra far ikke lenger er signifikant. Det er en effekt, men den er ikke sterk nok til å vise signifikans. Effekten av mild vold fra mor og far er enda signifikant, det samme med alvorlig vold fra mor. Hovedfunnet i modell 3 er at økonomi ikke kan forklare sammenhengene vi fant i modell 2. Hovedbildet fra den multiple lineære regresjonsanalysen er at det er sammenheng mellom utsatthet for vold i oppvekst og resiliensnivået som ungdom, og at vitneerfaringer i seg selv ikke er statistisk korrelert med resiliens.

Tabell 4 viser samspillmodellen.

	Modell					
	1		2		3	
	Jente	Gutt	Jente	Gutt	Jente	Gutt
Konstant	3,915***	4,03***	3,965***	4,071***	4,105***	4,198***
Vitne til mild vold mot mor	-0,2227**	-0,204*	0,069	0,13	0,008	0,033
Vitne til mild vold mot far	-0,201 *	-0,271	-0,146	-0,223	-0,132	-0,19
Vitne til alvorlig vold mot mor	-0,249***	-0,188***	-0,161	-0,021	-0,088	-0,03
Vitne til alvorlig vold mot far	-0,157	-0,053	-0,063	-0,062	-0,085	-0,123
Utsatt for mild vold fra mor			-0,202***	-0,06	-0,0178	-0,04
Utsatt for mild vold fra far			-0,255***	-0,222***	-0,225	-0,213
Utsatt for alvorlig vold fra mor			-0,249**	-0,263*	-0,182	-0,216
Utsatt for alvorlig vold fra far			-0,046	-0,264*	-0,043	-0,23
Vi har stort sett har god råd					-0,202***	-0,177***
Vi har verken hatt god eller dårlig råd					-0,324***	-0,366***
Vi har stort sett hatt dårlig råd					-0,524***	-0,522***
Vi har hatt dårlig råd hele tiden					-0,447***	-0,567***
Økonomien har variert mye					-0,394***	-0,64***
Missing økonomi					-0,136	-0,131
R2	0,03	0,012	0,071	0,042	0,121	0,099
F-verdi	19,662***	5,654***	24,224***	9,6222***	24,925***	13,522***

*p<0,05; **p<0,01; ***p<0,001

Modell 1 i samspillmodellen viser at vitneerfaringer knyttet til mild vold mot mor gir effekt hos både gutter og jenter. Det ser ut til at det er verre for jenter å være vitne til vold, det er her signifikante effekter for vitneerfaringer til mild vold mot mor og far, og alvorlig vold mot mor. For guttene er det kun mild vold mot mor som er signifikant.

I modell 2 inkluderes direkte voldserfaringer i regresjonsanalysen, i tillegg til vitneerfaringer. Man ser at effekten av vitneerfaringer på resiliens ikke lenger er signifikant verken hos gutter eller jenter. Volderfaringer viser signifikant effekt, med unntak av at mild vold fra mor ikke er signifikant for gutter. Alvorlig vold fra far er heller ikke signifikant hos jenter.

I modell 3 finner vi ikke signifikante effekter for vitneerfaringer mot mor og far i analysene for verken gutter eller jenter. Økonomi inkluderes for å teste om sammenhengene som er funnet, egentlig skyldes økonomisk handlingsrom. Å inkludere økonomi fører ikke til stor variasjon, sammenhengene som er signifikante i modell 2, fortsetter å være det også i modell 3.

Diskusjon

Funnene i regresjonsanalysen viser at vitneerfaringer har mindre å si for resiliens enn direkte utsatthet for vold. Det ble ikke funnet støtte for at vitneerfaringer alene fører til lavere resiliens hos de som har opplevd dette. Imidlertid ble det funnet en tilsynelatende sammenheng mellom vitneerfaringer og resiliens, som viste seg å komme av at mange av de som har vært vitner også har vært direkte utsatt. Ikke uventet, er det slik at de som har vitneerfaringer også ofte har vært direkte utsatt for vold av sin mor/stemor eller av sin far/stefar.

Det ser ut til at det er høyere sannsynlighet for negativ effekt på resiliens ved å oppleve å bli utsatt for mild vold fra sin far enn fra sin mor. I siste ledd i regresjonsanalysen ser man at B-koeffisienten synker med 0,127 ved utsatthet for mild vold fra mor, mens den synker med 0,213 ved å være utsatt for det samme av far. Alvorlig vold fra mor fører til en reduksjon i resiliensmålet på 0,192, mens alvorlig vold fra far gir en reduksjon på 0,117. Som tidligere nevnt, er ikke alvorlig vold fra far lenger signifikant i siste ledd av regresjonen. Det er tankevekkende at utsatthet for alvorlig vold fra far ikke er signifikant for jenter. En mulig forklaring på dette kan være at volden fant sted langt tilbake i tid. Det kan hende at familievolden førte til et oppbrudd i familien, og at far kanskje ikke har hatt like stor plass i livene til de utsatte i etterkant.

Funnene viste at voldserfaringer har en betydelig effekt på resiliens hos unge, men effekten av vitneerfaringene viste seg å ikke lenger være signifikant etter at man kontrollerte for direkte utsatthet for vold. Slik som mye forskning og litteratur antyder, var det forventet å finne sammenheng mellom vitneerfaringer og resiliens, da man vet at det å være vitne til vold kan være like traumatiserende som direkte utsatthet (Eriksson 2002, 9, 10). Det kan være flere grunner til at man ikke fant noen direkte sammenheng mellom vitneerfaringer og resiliens i denne analysen. Det kan skyldes at det er for få respondenter med i undersøkelsen som har med seg disse erfaringene, eller det kan skyldes slurv med utfylling av spørreskjemaet. For eksempel ser man at mange av spørsmålene om vold og vitneerfaringer er besvart kun om mor og ikke om far. Dette kan være fordi spørsmålene om mor kommer først i spørreskjemaet, og respondentene kan ha blitt lei underveis. Videre kan man ikke være sikker på om de som er utsatt for de forskjellige voldsformene rapporterer den virkelige utsattheten, man må ta høyde

for at underrapportering forekommer. Slik som Kitzmann m.fl. (2003) påpekte, fant jeg støtte for at barn som både er direkte utsatt og har vitneerfaringer, har høyere sannsynlighet for negative utfall enn de som kun har vitneerfaringer.

Det er ønskelig å se volden i sammenheng med levekår, da det er en sammenheng mellom voldsutsatthet og levekår. Dårlig økonomi er en risikofaktor for voldsutsatthet, og det er en klar sammenheng mellom familiens økonomiske situasjon og voldsutsatthet.

Familieprosessmodellen, også kalt familiestressmodellen omhandler hvordan det å leve under dårlige økonomiske kår påvirker klimaet innad i familien. Å leve med dårlig økonomi fører til at foreldre lever under et konstant stress, som igjen påvirker deres evne til å gi sine barn en god oppdragelse og være tilstrekkelig involverte i deres liv. Den manglende involveringen går igjen ut over barnas utvikling, og en av følgene kan være at barn utvikler utilstrekkelig psykisk helse. Det er ikke utenkelig at barn som lever i familier med høyt stressnivå kan være mer voldsutsatte enn barn som lever i andre familier (Bøe, 2015). Mossige og Stefansen (2016) viser i sin rapport at voldsutsattheten er høyere blant ungdom hvor familien har dårlig råd. Dette gjelder både for vold fra mor og fra far, og for både mild og grov vold. Særlig er det en stor andel som er utsatt for grov vold i familier med dårlig økonomi (Mossige og Stefansen 2016).

Med bakgrunn i det ovenstående er det interessant å undersøke om voldseffekten i denne analysen må ses i sammenheng med levekår, eller om levekår ikke kan forklare noe av effekten som ble funnet. Effekten av vold endrer seg ikke ved å kontrollere for subjektiv familieøkonomi. Det ser imidlertid ut til at å leve med dårlig økonomi blir en tilleggsbelastning, ettersom variablene for dårligere økonomi i seg selv er negativt relatert til resiliensmålet.

Det finnes lite tidligere forskning som ser på hvordan voldens betydning påvirker gutter og jenter ulikt. En kan spørre seg hvorfor det ser ut til at det er verre for gutter å utsettes for vold fra far og for jenter å utsettes for vold fra mor. Det kan tenkes at dette kan ha med kjønnsroller å gjøre, og at barn identifiserer seg med den forelderen som er av samme kjønn. Dermed kan det være at gutter som utsettes for vold fra far, får en grunnleggende utrygghet i forholdet til far. Det er mulig at volden fra far rammer hardere hos en gutt når far er utøver. Volden fra mor kan tenkes å være «mildere», slik at effekten av denne ikke fanges opp i undersøkelsen hos guttene. Det kan også være en mulig forklaring at mor er den primære

omsorgspersonen som står for det meste av den daglige omsorgen, og det gjør muligens at forholdet mellom mor og barn er så trygt at volden ikke ødelegger den trygge relasjonen. Det er også mulig at gutter har en annen tålegrense for vold, da gutter ofte er mer voldsomme av seg enn jenter fra de er små. Kanskje er det slik at gutter og jenter oppdras forskjellig. I et interseksjonelt perspektiv snakkes det om kjønn som noe man «gjør», kjønn er noe vi har lært. Fra vi er små oppdras vi til å snakke og oppføre seg som det kjønn vi innehar. Dette innebærer at vi tilpasser oss for å ta innover oss kjønns væremåte (West og Zimmermann, 1987). Kan dette bidra til at gutter har en høyere tålegrense enn jenter for å se vold? Og hvis det er slik at gutter har en høyere tålegrense for vold, kan det være at spørsmålene i undersøkelsen ikke fanger godt nok opp alvorlighetsgraden i volden far utsetter jenter for, eller at når guttene krysser av for å være utsatt for alvorlig vold fra far, så er voldserfaringen grovere og mer omfattende? Dette er kun spørsmål til ettertanke.

Alt i alt tyder funnene på at det som forventet er samsvar mellom voldsopplevelser i barndom og resiliens hos ungdom. Det kan være interessant å forske videre på betydningen av vitneerfaringer for senere psykisk helse, og kanskje må det kvalitativ forskning til for å undersøke dette nærmere. Ved å avdekke forholdene rundt vitne- og voldserfaringer ytterligere, kan det arbeides med å sette inn tiltak for å forebygge familievold og sikre at barn og unge vokser opp under trygge betingelser som gir dem gode vilkår for senere psykisk helse.

Konklusjon

Denne artikkelens formål var å belyse hvordan voldsopplevelser i barndom kan påvirke resiliens hos den utsatte i tidlig voksenalder. Under dette også betydningen av ens sosioøkonomiske bakgrunn, og effekten av om det er mor eller far som utøver volden. Konsekvensene av uheldige erfaringer i barndommen er mange. For en del av de som ikke får hjelp i etterkant av krenkelser og vonde opplevelser kan utfallet være å slite med psykiske og somatiske plager. Mange blir stående utenfor arbeidslivet og havner i marginale posisjoner. Effektive sosialtjenester kan bidra til å lege psykiske sår. Det er behov for tverrfaglig samarbeid. Videre vet vi at faktorer som styrker både resiliens og robusthet er utfordringer i håndterbare doser, mestring på et område som skole eller en fritidsaktivitet, gode vennerelasjoner og familierelasjoner. Voldsforbyggende tiltak bør integreres i sosial- og utdanningspolitikken og bør ta sikte på å redusere risikofaktorer for vold, som dårlig

økonomi. Dette kan gjøres gjennom å for eksempel jobbe mot å bekjempe barnefattigdom slik at foreldre har alle ressurser tilgjengelig for å være så gode foreldre som mulig. For å gi barn og unge like muligheter i livet er det behov for fokus på forebygging og deriblant tidlig innsats for å etterstrebe at barn og unge får hjelpen de trenger så tidlig som mulig. Ved å sette inn tiltak tidlig i livet fremfor å drive brannslukking i etterkant kan det kanskje spares betydelige kostnader for samfunnet. Hjelp tidlig i livet kan få mennesker til å fungere bedre i skole- og arbeidsliv, slik at de kan bidra til samfunnets beste og selv føler seg nyttige. Kirkengen og Næss (2015) fremhever betydningen av at institusjonene må bekrefte enkeltmenneskers tidligere erfaringer som reelle for deres utfordringer i nåtid. Det må jobbes mot å fjerne sosialt tabuiserte erfaringer når vedkommende ønsker hjelp for sine krenkelseserfaringer. Krenkelsene som ikke drepte barnet dette skjedde med, dreper den voksne som en gang var dette barnet. For at denne forståelsen skal bli almen i helse- og sosialfeltet, må fagfeltet utvikles.

Referanser

Antonovsky, Aaron. (2012): *Helsens mysterium*. Gyldendal norsk forlag.

- Bakken, Anders. (2016): *Ungdata 2016. Nasjonale resultater*. Oslo: NOVA, rapport nr. 8/16.
- Barnekonvensjonen, artikkel 19 hentet fra:
<http://barneombudet.no/forvoksne/barnekonvensjonen/hele-barnekonvensjonen/#19>
- Barnevernloven § 30 hentet fra: https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1981-04-08-7/KAPITTEL_6#§30
- Bøe, Tormod. (2015). *Sosioøkonomisk status og barn og unges psykologiske utvikling: familiestressmodellen og familieinvesteringsperspektivet* (IS-2412). Helsedirektoratet. (12/2015).
- Damsgård, Hilde Larsen & Kokkersvold, Erling. 2011: *Ungdom på ville veier. Skoleerfaringer og kriminalitet*. Unipub.
- Eriksson. M. (2007). *Barn som opplever våld*. Stockholm, Gothia forlag.
- Felitti, V. J. (2002). *The Relation Between Adverse Childhood Experiences and Adult Health: Turning Gold into Lead*. The Permanente journal, Vol 6 (1).
- Frøyland, L. R. (2018). *UngVold 2007 og 2015. Dokumentasjon av variablene i spørreskjemaet*. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Gubrium, E. K., Pellissery, S. (2016). *Antipoverty measures: the potential for shaming and dignity building through delivery interactions*. International Journal of Social Quality, 2016, Vol. 6.
- Haaland, Clausen & Schei. (2005): *Vold i parforhold. Resultater fra den første landsdekkende undersøkelsen i Norge*. NIBR-rapport 2005:3.
- Holme, H. V., Lisbeth; Hansen, Marit Bergum; Olavesen, Ellen Solstad. (2016). *Helsestasjonstjenesten: Barns psykiske helse og utvikling*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Hystad, S. W., Eid, J., Johnsen, B. H., Laberg, J. C. & Bartone, P. T. (2009) *Psykologisk hardførhet ; en revidert versjon av den norske «Hardiness»-skalaen*. Tidsskrift for Norsk psykologiforening. Vol 46 (9).
- Isdal, Per. (2018): *Meningen med volden*. Oslo, Kommuneforlaget.
- Johannesen, A. & Tufte, P. A. K., L. (2010) *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*. Abstrakt forlag.
- Kobasa, Suzanne. C. (1979). Stressful Life Events, Personality, and Health: An Inquiry Into Hardiness. *Journal of Personality and Social Psychology*, 37.
- Kitzmann, K. M., Gaylord, Noni K., Holt, Aimee R., Kenny, Eirin D. (2003). Child Witnesses to Domestic Violence: A Meta-Analytic Review. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 71.

- Larkin, H., Felitti, V. J. & Anda, R. F. (2014). *Social Work and Adverse Childhood Experiences Research: Implications for Practice and Health Policy*. Taylor & Francis Group, Vol. 29 (1).
- Leira, Halldis. (1988): *Kan anerkjennelse av det Umulige bli Erkjennelse av det Mulige*. Rapport NAVF 1988.
- Lindgren, Petra Krantz. (2014): *Barns sunne selvfølelse- voksnes ansvar*. Pedagogisk forum.
- Mossige, Svein & Stefansen, Kari. (2016): *Vold og overgrep mot barn og unge. Omfang og utviklingstrekk 2007-2015*. Oslo: NOVA, rapport nr. 5/2016. Oslo: Norsk institutt for by- og regionforskning.
- O'leary, K. D., Barling, J., Arias, I., Rosenbaum, A., Malone, J. & Tyree, A. (1989). *Prevalence and stability of physical aggression between spouses: A longitudinal analysis*. Journal of Consulting and Clinical Psychology, 57.
- Olsen, M. I. & Traavik, K. M. (2010). *Resiliens i skolen : om hvordan skolen kan bidra til livsmestring for sårbare barn og unge : teori og tiltak*. Bergen: Fagbokforl.
- Ringdal, K. (2012). *Enhet og mangfold*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Rutter, M. (2013). *Annual Research Review: Resilience – Clinical implications*. Journal of Child Psychology and Psychiatry, Vol.54(4)
- Sandbæk, M. G., Anne Skevik. (2009). Barnefattigdom i et rettighetsperspektiv. I T. Fløtten (Red.), *Barnefattigdom*. Oslo: Gyldendal.
- Schou, L., Dyb, G. & Graff-Iversen, S. (2007): *Voldsutsatt ungdom i Norge- resultat fra helseundersøkelser i seks fylker*. Oslo: Nasjonalt folkehelseinstitutt, rapport nr. 8/2007.
- Somer, E. & Baraunstein, A. (1999). *Are children exposed to interparental violence being psychologically maltreated?* Aggression and Violent Behaviour. 4 (4).
- Store norske leksikon, hentet fra (<https://snl.no/resiliens>)
- Stortingsmelding 15, 2012-2013 hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld-st-15-20122013/id716442/>
- Sørbye, Øystein. (2001): *Verdifull- jeg? Barn og selvfølelse*. IKO-forlaget, Oslo.
- Ungar, M. (2012). *The Social Ecology of Resilience. A Handbook of Theory and Practice*.
- Von Soest, T., Mossige, S., Stefansen, K. & Hjemdal, O. (2010). *A Validation Study of the Resilience Scale for Adolescents (READ)*. Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment, 32.
- West, C. Z., Don H. (1987). Doing gender. *Gender and Society, Vol. 1, No. 1 - Vol. 29, No. 6*.

Wolak, J. & Finkelhor, D. (1998). *Children exposed to partner violence*. I J. L. J. M. Williams (Red), *Partner Violence: A comprehensive review of 20 years of research*. Thousand Oaks, CA, US: Sage Publications, Inc.

Øverlien, Caroline. (2012): *Vold i hjemmet- barns strategier*. Universitetsforlaget.

Kappe av

Amie Aarø Njie

Kandidatnummer 860

Shamsa Maqbul

Kandidatnummer 810

En analyse av resiliens hos ungdom
Voldsutsatthet og resiliens i økonomisk kontekst

Denne masteroppgaven er et produkt av et tre år langt deltidsstudium på master i sosialt arbeid ved storbyuniversitetet OsloMet. Ved siden av studiet har vi fortsatt i våre respektive

jobber ved Gateteam i Oslo kommune og ved en institusjon for ungdommer plassert av barnevernet. Vi treffer mange ungdommer som har hatt utfordrende oppvekster og har med seg mange risikofaktorer som kan gjøre voksenlivet vanskeligere enn for de fleste. Dette inspirerer oss til å øke påfyllet av faglig kompetanse. Nå skal det bli godt å avslutte studieperioden og gå tilbake til å «bare» jobbe.

Vi vil takke familie, venner og samboere for tålmodigheten og hjelpen gjennom denne tiden. En spesiell takk til Kirsti Valset, som har veiledet oss i dette prosjektet.

Innhold kappe

INNLEDNING	3
FORSKNINGSSPØRSMÅL.....	3
TIDLIGERE FORSKNING.....	4
TEORETISK RAMMEVERK.....	7
RESILIENS.....	7
ROBUSTHET.....	8
DET SALUTOGENE PERSPEKTIVET.....	8
VOLD OG VOLDENS KONSEKVENSER.....	9
ØKONOMI OG FATTIGDOM.....	10
FAMILIESTRESSMODELLEN.....	10
METODE OG DATA.....	11
FUNN	15
DISKUSJON.....	17
AVSLUTNING	19
REFERANSER	20

Innhold artikkel

INNLEDNING	3
TEORETISK RAMMEVERK.....	3
TIDLIGERE FORSKNING.....	7
FORSKNINGSSPØRSMÅL.....	10
DATA.....	10
FUNN	15
RESULTATER.....	14
KONKLUSJON.....	19
REFERANSER.....	23

Innledning

Artiklene som følger denne kappen tar for seg konsekvensene av vold, og springer ut av en antakelse om at barn som har hatt en utrygg oppvekst på grunn av familievold, som voksne

kan ha lavere resiliens (motstandsdyktighet) enn man ville fått med en oppvekst uten vold. Det er gjort få studier som ser på langtidseffekter av vold. Dette temaet er aktuelt i samfunnsmessig kontekst, så vel som på individnivå. Det er kjent at barn og unge som har vært utsatt for ulike risikofaktorer som å vokse opp med familievold, har høyere sannsynlighet for å havne i utkantposisjoner og etterhvert utenfor arbeidslivet. Mange av disse er overrepresentert i fengselsstatistikk, psykiatri og lignende. Det er for eksempel en risiko å falle ut av skolen, da utenfor-posisjonen kan gjøre det lettere å havne i et nettverk med andre i samme posisjon. Skolen er en viktig arena for sosialisering og beskyttelse. For elever som lever med familievold kan skolen likevel bli vanskelig å takle og bli en kilde til negative følelser og nederlag med lave skoleprestasjoner. Elever som føler seg krenkede og stigmatiserte kan ha lettere for å slutte på skolen enn de som opplever en positiv skolehverdag med mestring (Damsgård og Kokkersvold, 2011).

Forskningsspørsmål for artiklene

Artikkel 1:

I hvilken grad er det sammenheng mellom det å ha vært vitne til vold mellom foreldre og/ eller vært utsatt for vold i barndommen, og resiliensnivået hos den utsatte som ung voksen?

Spørsmål i den empiriske analysen

4. Vil ungdommer som har vært utsatt for vold og/ eller vitne til vold mellom foreldre i sin barndom, ha lavere grad av resiliens enn barn som ikke har blitt utsatt for dette?
5. Hvilken betydning har de ulike voldserfaringene for resiliens?
6. Hvilken betydning har kjønn for sammenhengen mellom vold og resiliens?

Artikkel 2:

I hvilken grad kan sammenhengen mellom voldserfaringer i oppvekst og resiliens ved starten på voksenlivet forklares av den sosioøkonomiske konteksten volden finner sted i?

Spørsmål i den empiriske analysen

1. I hvilken grad varierer betydningen av vold etter ungdommenes opplevelse av familieøkonomi?

2. Er det slik at voldsutsatte ungdommer som kommer fra familier med dårlig økonomi rapporterer om lavere resiliens? Eller er betydningen av vold lik uavhengig familieøkonomi?

Artiklene er skrevet med tanke på innsending til Norges tidsskrift for barnevern og er vinklet forskjellig. Artikkelen 1 tar for seg psykologiske konsekvenser av å ha vitne- og voldserfaringer, mens artikkelen 2 ser nærmere på hvordan økonomisk kontekst spiller inn på betydningen vold har på resiliensnivå.

Tidligere forskning

«Vold i parforhold- ulike perspektiver»

Resultatene av denne spørreskjemaundersøkelsen viste at nesten 50 % av kvinnene uroer seg for å bli voldsutsatt. Blant menn er det en fjerdedel som frykter å bli utsatt for vold. Noen kjennetegn blir tydelige i rapporten; yngre er mer utsatt enn eldre, samt ugifte og de med dårlig økonomi. De som tidligere har vært utsatt for vold, har en forhøyet risiko for å senere bli voldsutsatt av egen partner. I parforhold med barn der vold forekommer, er barna ofte vitne til dette. I to av fem tilfeller der far utsetter mor for vold, har barna vært tilstede. Når det gjelder vold fra mor mot far, har barna bevitnet dette i et av fire tilfeller. Av de kvinnene og mennene som opplevde trusler, vold eller trakassering etter at forholdet var slutt, opplevde de i hvert sjette tilfelle at barna var i fokus for truslene eller handlingene (Haaland, Clausen & Schei, 2005).

«Voldsutsatt ungdom i Norge»

15-16-åringer i flere deler av Norge har deltatt i denne ungdomsundersøkelsen. Formålet med rapporten var først og fremst å belyse forekomsten av vold ungdom utsettes for av andre ungdommer og voksne, samt seksuelle overgrep. Undersøkelsen som spør om hendelser de siste 12 måneder peker mot at 22 % av norske 15-16-åringer årlig utsettes for vold og/eller seksuelle overgrep. Forekomsten av vold og krenkelser er høyere for jenter. 21 % av jentene og 11 % av guttene meldte om å ha vært utsatt for flere typer krenkelser. Artikkelen konkluderer med at det trengs ny kunnskap, både for å avdekke risikofaktorer, konsekvenser for dem som utsettes for vold og hvem som utøver volden (Schou, Graff & Dyb, 2007).

«Child Witnesses to Domestic Violence»

Artikkelen er basert på en tolkning av forskjellige studier. Studien påpeker at familier med dokumenterte episoder av vold ofte har gjennomsnittlig flere barn i hjemmet enn den øvrige befolkningen, spesielt barn under 5 år. Annen forskning peker også mot at det er størst sjans for forekomst av vold tidlig i forholdet/ekteskapet, da det er sannsynlig at barna er små (O'leary m.fl., 1989). Selv om foreldre forsøker å skjerme sine barn fra volden, viser forskning at barn som lever med vold i hjemmet ofte ser, hører og forsøker å gripe inn under voldsepisoder (Kitzmann m.fl., 2003). Det undersøkes flere faktorer som kan spille inn med tanke på hvor påvirket barnet blir av den opplevde volden. Konteksten, om barna er utsatt for andre belastninger enn volden mellom foreldrene, og kjennetegn som kjønn og alder. Familier der vold forekommer er oftere utsatt for stress, inkludert lav inntekt og hyppig flytting. Parene det gjelder er ofte unge og utdannede, har økt forekomst for skilsmisse og aleneforelderskap, og har oftere alkoholproblemer (Fantuzzo m.fl., 1997; Jaffe, Hurley, & Wolfe, 1990; Spaccarelli, Sandler, & Roosa, 1994; Straus, Gelles, & Steinmetz, 1980 i Kitzman m.fl., 2003).

“Adverse childhood experiences”

ACE er en studie utført i USA av Center for Disease Control and Prevention. Studien som har 17 000 voksne deltakere (alle i fast jobb) har vist at bestemte negative opplevelser i barndommen fører til høyere sårbarhet som voksen. Studien delte uheldige barndomserfaringer i to kategorier, der den første inneholdt fysisk, psykisk, seksuelt misbruk og forsømmelse. Den andre inneholdt erfaringer som å vokse opp med en aleneforelder, leve med en voksen som har problemer med rus, med en psykisk syk forelder, å ha sett sin mor voldsutsatt og å ha hatt en forelder i fengsel. Disse opplevelsene er korrelert med flere dødelige helsefaktorer som røyking, overvekt, narkotika- og alkoholmisbruk, depresjon, fysisk inaktivitet, høyt antall seksualpartnere og seksuelt overførbare sykdommer. Det ble funnet sterk sammenheng mellom disse risikofaktorene og de vanligste dødsårsakene i vesten, som kreft, hjerte- og karsykdommer, diabetes, kroniske luftveissykdommer, slag, hepatitt, gulsott og brudd. Det viste seg også at det forelå en kumulativ effekt, jo flere typer negative erfaringer, jo mer økte styrken på sammenhengene. Studien har ført til at det man ser som vanlige symptomer i voksenpsykiatrien, ofte er et resultat av opplevelsene i barndommen. Man fant at effekten etter opplevelsene i barndommen vil vedvare selv femti år etter. Blant annet avhengighet og depresjon er ofte følger av slike negative erfaringer, noe som fører til at rusmisbruk kan ses som en form for selvmedisinering (Kirkengen & Næss, 2015).

«Sosiale forskjeller i unges liv»

Nova-rapporten fra 2016 baserer seg på tall fra UngData med en svarprosent på 81 % i ungdomskolen og 65 % i videregående. Her beskrives at de fleste ungdommer har positive tanker om fremtiden, seg selv og er generelt optimistiske til ulike sider ved livet. Forskningen indikerer videre at det er forskjeller i ungdommers levekår. Det kommer tydelig frem i denne i forskningen at ungdom med høy sosioøkonomisk bakgrunn og flere ressurser har høyere sannsynlighet for å gjøre det bedre på flere områder i sitt liv (Bakken, Frøyland & Sletten, 2016). Rapporten undersøker nærmere hvordan sosioøkonomisk bakgrunn påvirker ungdommers fornøydhet med seg selv. Som en indikasjon og mål på ungdommers selvbilde brukes del-skalaen Global Self-Worth fra Harter's Perception Profile for Adolescents (Harter, 1988 i Bakken, Frøyland & Sletten, 2016). Funnene viser at lavt selvbilde har sammenheng med sosioøkonomisk bakgrunn og at jenter scorer lavere enn gutter (Bakken m.fl., 2016).

“Limited Expectations. How 14–16-Year-Old Norwegians in Poor Families Look at Their Future”

En norsk studie av Sletten (2011) viser at majoriteten av ungdommer i Norge, uavhengig av inntekt, viser en positiv innstilling til fremtiden. Det indikeres likevel at ungdommer fra lavinntektsfamilier rapporterer om lavere forventninger til sin fremtid enn de øvrige. Funnene viser at det er en sammenheng mellom fattigdom og lave forventninger hos ungdom (Sletten, 2011). Tidligere kvalitative studier viser først og fremst at unge opplever at knapp økonomi hemmer deres deltagelse i samfunnet og at de opplever mobbing knyttet til mangel på forbrugsgoder som gir status (Walker 2008; 434, Ridge 2003; 66-70) i Sletten, 2011. Studiene peker mot at opplevelsen av fattigdom senker unges håp og aspirasjoner om fremtiden og forventninger til livet generelt (Middelton m.fl. 1994, Roker 1998, Ridge 2003 i Sletten, 2011). Forskningen tyder også på at dårlig økonomi begrenser valg av mulige identiteter og generelt svekker barns selvfølelse (Thorød 2008 i Sletten 2011).

«Psykkiske plager blant ungdom. Sosiale forskjeller og historien om de flinke pikene»

En undersøkelse gjort av Sletten i 2015 førte til en analyse av barn og unges psykiske helse gjennomført ved hjelp av tall fra UngData i 2014. Studien rapporterer om at det er en generell økning i psykiske helseplager blant unge ungdom, dog i større grad hos jenter. Det vises til en sammenheng mellom subjektiv opplevelse av økonomi, foreldres utdanningsnivå og rapportering av psykiske helseplager. Der ungdom har foreldre med lav utdanning og der

familien har dårlig råd, rapporteres hyppigere om ulike typer psykiske helseplager i hverdagen enn ungdom som kommer fra et hjem der begge foreldre har høyere utdanning og god økonomi (Sletten, 2015).

«(Relative) poverty in a rich welfare state: Experiences from Norway»

Erika Gubrium og Ivar Lødemel (2015) har utført en norsk studie hvor det fremkommer en sammenheng mellom fattigdom og følelsen av skam. Studien ble gjennomført i flere land der det fremkom at skam er en felles følelse knyttet til fattigdom, uavhengig av landtilhørighet. Funnene viste at mange av respondentene gjennomgående følte skam og skyld. Fattigdom ble beskrevet som flaut og stigmatiserende. Mange fikk en sterk identitet knyttet til dette, der de blant annet opplevde det som vanskelig å delta i ulike sosiale sammenhenger (Gubrium & Lødemel, 2015, s. 193).

Teoretisk rammeverk

Denne oppgaven benytter måleskalaen READ (resilience scale) som er ment å gi et mål på resiliens og robusthet (von Soest, Mossige, Stefansen & Hjemdal, 2010). Med utgangspunkt i denne skalaen har vi valgt å inkludere resiliens og robusthet i denne oppgaven. Et nærliggende perspektiv er det salutogene perspektivet som vi også vil trekke inn.

Resiliens

Rutter (2013) beskriver resiliens som et interaktivt fenomen som indikerer at enkelte personer klarer seg godt på tross av at de har opplevd alvorlig stress eller motgang, sammenlignet med andre personer som har hatt samme erfaringer (Rutter, 2013). Et gjentakende spørsmål er om resiliens kommer av genetikk eller miljø. En vet enda for lite om genetikkenes rolle i resiliens, men enkelte miljøfaktorer tenkes å være fremmende, særlig sosiale relasjoner. Rutter (2013) viser til Hauser m.fl. (2006) som fant at sosiale relasjoner fremmer resiliens hos personer som har hatt en psykisk lidelse. Videre kan en kan oppnå resiliens ved gjentatte ganger å bli eksponert over tid for stressende erfaringer under omstendigheter som gir personen mulighet til å lykkes med opplevelsen, heller enn ved å unngå risikofaktorer. Rutter (2013) henviser til Quinton og Rutter (1988) og beskriver at evne til å planlegge fremmer resiliens. Den positive effekten av planlegging kom fra å oppleve å lykkes med skolen, stillingsansvar, eller suksess i musikk eller sport. Det kan se ut til at opplevelsen av å lykkes og evnen til å ta kontrollen gir

individer positiv selvbevissthet og tro på at de kan takle flere utfordringer (Quinton & Rutter, 1988 i Rutter, 2013).

Robusthet

Enkelte blir syke av stress, det setter seg somatisk i kroppen eller det går ut over den psykiske helsen. Mange blir likevel ikke syke av stress, og Kobasa (1979) undersøkte hva som gjør at enkelte ikke blir syke av påkjenninger. En livshendelse kan beskrives som stressende hvis den fører til endringer i og krever omstilling av en persons rutiner (Holmes & Masuda, 1974; Holmes & Rahe, 1967 i Kobasa, 1979). Kobasa (1979) henviser til Selye (1956) og beskriver at mennesker har forskjellige måter å møte stressende livshendelser på. Personer som opplever et høyt stressnivå uten å bli syke, har personlighetstrekk som skiller dem fra de som blir syke under stress. Det som skiller dem fra hverandre er nettopp robusthet. Robuste personer innehar tre trekk: involvering, utfordring og kontroll. Det omhandler troen på at de kan kontrollere eller påvirke hendelser rundt dem. De har evne til å føle seg involvert eller forpliktet til livsaktiviteter. De ser på forandringer i livet som spennende utfordringer der de er handlende aktører i eget liv. Mekanismen som gjør at stressende livshendelser produserer sykdom, er antakeligvis fysiologisk, og det antas at den fysiologiske responsen kan reduseres av robusthetsnivået hos en person (Kobasa, 1979).

Det salutogene perspektivet

Det salutogene spørsmålet søker å finne svaret på hva som gjør at enkelte mennesker klarer å overvinne sterke påkjenninger, der de fleste andre blir syke. En skiller mellom tre typer stressfaktorer: kroniske stressfaktorer, vesentlige livsbegivenheter og akutte, daglige irritasjonsmomenter (Antonovsky 2012, 50). Antonovsky (2012) fant at det er ulike faktorer som bidrar til å opprettholde god helse under stressende omstendigheter, og derav utviklet han sin salutogene modell. Hovedbegrepet i denne modellen er opplevelse av sammenheng. De tre komponentene som gjør at en person opplever sammenheng er begripelighet, håndterbarhet og meningsfullhet (Antonovsky, 2012).

De tre perspektivene har som fellestrekk at de alle omhandler hva som gjør at enkelte mennesker holder seg friske på tross av stress eller belastende omstendigheter. Sentralt i resiliens er positiv selvbevissthet, individenes evne til å planlegge og lykkes med utfordringer, mens robusthet fremhever involvering, utfordring og kontroll. Disse komponentene peker mot at individer er handlende aktører som tar ansvar i eget liv, ganske likt evne til å planlegge og

det å lykkes med utfordringer som står sentralt i resiliens. Det salutogene perspektivet har likhetstrekk med komponentene i robusthet. Som nevnt i artikkel 1, viser Antonovsky (2012) til Kobasa og sammenligner sin teori med hennes, da hun også fremhever det salutogene perspektivet. von Soest m.fl. (2010) beskriver at robusthet kan betraktes som et eksempel på en personlig egenskap som fremmer resiliens. Med bakgrunn i disse begrepene har det blitt besluttet at denne oppgaven vil bruke begrepet resiliens, da det står nærmest måleskalaen vi bruker i vårt datasett.

Vold og voldens konsekvenser

Vold er et vidt begrep og kan forstås og defineres på ulike måter. Per Isdal (2018) deler de ulike voldsformene i 5 undergrupper. Her skiller det mellom fysisk vold, seksuell vold, materiell vold, psykisk vold og latent vold. Fysisk vold innebærer i denne sammenheng fysisk makt som smerter eller skader et annet mennesket mot sin vilje. Fysisk vold rommer videre ulike handlinger som inkluderer både det som anses som grov vold, eksempelvis bruk av knyttneve og mildere vold som klyping, dytting eller risting (Isdal, 2018). Mossige og Stefansen (2015) skiller i sin rapport mellom mild og grov vold. Det presiseres at dette skillet er problematisk da den subjektive opplevelsen av volden ikke nødvendigvis stemmer med dette skillet. De skiller mellom vold som vanligvis ikke medfører skader og vold med større fysisk skadepotensial (Mossige og Stefansen, 2016). I begge artiklene vil det tas utgangspunkt i ovenstående måte å forstå vold.

Det er bred enighet om at vold har negative konsekvenser for de som utsettes for dette. Å oppleve vold i hjemmet er traumatiserende og frarøver barn de trygge rammene de burde ha i sitt hjem. Volden er ofte tilbakevendende slik at barna lever i en konstant usikker situasjon og aldri vet når neste episode vil inntreffe (Terr, 1991 i Øverlien 2012). Gjennom å leve med vold i familien kan barn utvikle posttraumatisk stresssyndrom (PTSD), gjennom å ha vært vitne til eller selv å ha blitt utsatt for hendelser som innebar livsfare eller fysisk skade for seg selv eller en av sine nærmeste. Symptomer barn kan ha er å gjenoppleve hendelsen i form av tilbakevendende bilder, tanker og følelser fra det som skjedde, være følelsesmessig avstumpet eller meget årvåken og skvetten (Øverlien, 2012).

Økonomi og fattigdom

Forskning har vist at å leve i fattigdom påvirker barns livskvalitet. Selv om Norge er et av verdens rikeste land, viser undersøkelser at det fremdeles er fattigdom i Norge. Det finnes forskjellige måter å forstå og måle fattigdom. Fattigdom kan defineres ved 11 hovedpunkter: behov, manglende trygghet, begrensede ressurser, levestandard, mangel på rettigheter, multipl deprivasjon, eksklusjon, klasse, avhengighet og alvorlig vansker. I norsk kontekst er absolutt fattigdom lite relevant. Absolutt fattigdom innebærer å ha alvorlig mangel på mat, vann, trygghet og bolig (Townsend 1979 i Halvorsen, 2012 s. 33). Denne fattigdommen I Norge og vestlig sammenheng er den relative fattigdommen mer utbredt. Relativ fattigdom er mangel på ressurser som gjør at du kan delta i sosiale sammenhenger, ha tilgang på grunnleggende materielle goder i det gitte konteksten som blir ansett som normalt (Halvorsen 2012, s. 33).

I UngVold og i artiklene benyttes et subjektivt fattigdomsmål som en indikator på familiens økonomi. Det subjektive perspektivet tar sikte på å fange opp respondentenes egenopplevelse av familieøkonomien. Det er enkelte svakheter ved å bruke et subjektivt fattigdomsmål. Det er et upresist mål, da respondentenes opplevelse av familiens økonomi, samsvarer ikke nødvendigvis med familiens faktiske situasjon. Enkelte familier kan klare seg med lite penger og likevel oppleve at de har tilstrekkelig, mens andre har mer og kan føle at de ikke har nok. Dette kan avhenge av hvor man bor, sosial kontekst og forventninger til livsinnhold (Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, 2018).

Familiestressmodellen

Denne modellen bygger på forskning gjort i USA på 80-tallet der det ble undersøkt hvordan den økonomiske krisen i landbruksområder påvirket familieklimaet og hvilken betydning dette hadde på barnas psykiske helse. Familiestressmodellen prøver å beskrive sammenhengen mellom foreldrenes økonomiske situasjon, oppdragelsestype og barnets fungering. Hvordan påvirkes foreldreskapet av å ikke kunne betale regninger, ha tilstrekkelig med penger til mat og klær, måtte flytte til en mindre bolig og det å stadig vekk forholde seg til tøffe økonomisk avgjørelser. Teorien viser at knapp økonomi kan føre til et høyere konfliktnivå mellom foreldrene. Å leve med emosjonelt stress over tid kan påvirke foreldres oppdragsstil, noe som kan føre til at foreldre blir mindre involverte i barna, og mindre konsekvente i omsorgen.

Den økonomiske byrden kan resultere i mindre overskudd ovenfor barna. Dette kan videre påvirke barnas psykologiske og emosjonelle utvikling (Bøe, 2015)

I forståelsen av hvordan økonomi påvirker barnets utvikling kan også investeringsmodellen trekkes inn. Denne antyder at foreldre med god økonomi har mer overskudd til å utøve godt foreldreskap og møte sine barns behov. Dette gjør at foreldrene kan følge opp sine barns utvikling og være sensitive ovenfor deres behov uten forstyrrelsen av stresset som følger med knapp økonomi. Både investeringsmodellen og familiestressmodellen benyttes i artikkel nummer 2 som undersøker hvilken betydning økonomi har for sammenhengen mellom vold og resiliens (Bøe, 2015).

Metode og data

Til artiklene som følger denne kappen har vi benyttet allerede foreliggende data fra spørreundersøkelsen UngVold2015 som er utført av NOVA. 49 skoler og totalt 4530 respondenter deltok i denne landsrepresentative survey-undersøkelsen som har detaljerte data om vold og overgrepserfaringer. Pga. datamaterialet til UngVold 2015 som baserer seg på tallmateriale, var det naturlig å velge kvantitativ metode. Til analysene har vi benyttet IBM SPSS Statistics v.25. For å sikre kvalitet på datamaterialet bør validitet og reliabilitet vurderes underveis. Validitet omhandler gyldighet, om vi måler det vi tror vi måler. Reliabilitet handler om pålitelighet. Det er vanskelig å være sikker på at respondentene i undersøkelsen har forstått spørsmålene likt. Det kan tenkes at kjønn spiller inn her, at gutter og jenter oppfatter spørsmål om vold og vitneerfaringer ulikt. Det er mulig at gutter har en høyere terskel enn jenter for å kalle noe vold, og kanskje har gutter lettere for å underrapportere. Tradisjonelt oppdras ofte gutter og jenter noe forskjellig, gutter holder ofte på med aktiviteter med mer utfordrende fysisk utfoldelse, mens jenter gjerne holder på med roligere aktiviteter. I følge Kirkengen og Næss (2015) kommer kjønnsforskjellene av lærte sosiale mønstre og kjønnsroller. Dette kan være med å gjøre at kjønnene vurderer hva som er vold ulikt.

Begrensinger

UngVold 2015 er en landsrepresentativ undersøkelse, likevel må man ta høyde for enkelte svakheter. I tredje klasse på videregående er de elevene som tar yrkesfag, ute i praksis. Gutter er overrepresentert i yrkesfag, det er mest sannsynlig grunnen til at det er flere jenter enn gutter i undersøkelsen. Frafall må også regnes med. Forekomsten av frafall er høyere hos

unge med foreldre som har lav inntekt, står utenfor arbeidsmarkedet, har lav utdanning og minoritetsbakgrunn. Generelt har elever som er sårbare på forskjellige måter høyere risiko for å falle ut av den videregående skolen, og de mest sårbare elevene begynner kanskje aldri på videregående skole. Derfor må vi regne med at forekomsten av vitneerfaringer og utsatthet for vold er høyere enn det vi kan vise til (Mossige og Stefansen, 2016).

Underveis i behandlingen av datamaterialet la vi merke til at antall «missing» er noe høyere på spørsmålene om vitneerfaringer og utsatthet for vold fra far enn spørsmålene som omhandler mor. Dette vet vi ikke om skyldes at respondentene med intensjon har latt være å svare på disse, eller om det skyldes at de har gått lei underveis i spørreskjemaet, fordi spørsmålene om mor kommer før.

Forskningsetiske retningslinjer

I forskning som berører enkeltmennesker og som tar opp sensitive temaer er det særlig viktig at forskningsetiske prinsipper følges. Den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora har vedtatt forskningsetiske prinsipper som kan sammenfattes i tre typer hensyn som forskere må ta stilling til. Informantens rett til selvbestemmelse og autonomi, forskerens plikt til å respektere informantens privatliv og forskerens ansvar for å unngå skade (Nerdrum 1998 i Johanessen & Tufte, 2010). Den første går ut på frivillig samtykke til å delta og muligheten for å kunne trekke seg når man måtte ønske. Den andre går ut på at forskerne ivaretar informantenes konfidensialitet slik at det ikke skal være mulig å gjenkjenne dem. Den tredje går ut på at de som deltar i undersøkelser skal utsettes for minst mulig belastning, i dette tilfellet psykisk belastning (Johanessen & Tufte, 2010). Målgruppen, altså 18-19-åringer ble valgt ut fra flere grunner. Med yngre deltakere som informanter kreves det samtykke fra foreldre. Det kan da antas at foreldre fra hjem der vold forekommer ville unngå å samtykke til deltakelse. Det ville også vært mer etisk problematisk å utføre en slik sensitiv undersøkelse på yngre deltakere (Mossige og Stefansen, 2016).

Variablene i undersøkelsen

Avhengig variabel

Resiliensmålet i spørreundersøkelsen kommer av «Resilience scale for adolescents» og består av 28 spørsmål i undersøkelsen som er ment å måle resiliens hos respondentene. Skalaen er utviklet med bakgrunn i en lignende skala ment for voksne kalt «The Norwegian Resilience

Scale for Adults» (RSA; Friberg, Hjemdal, Rosenvinge & Martinussen, 2003; Hjemdal, Friberg, Martinussen & Rosenvinge, 2001 i Frøyland, 2018). Skalaens validitet ble undersøkt ved å bruke undersøkelsesdata fra et representativt utvalg av 6723 norske videregående skoleelever mellom 18 og 20 år (von Soest m.fl., 2010). Ettersom studien ble gjort på aldersgruppen 18-20 år, kan resultatet kun være gyldig for denne gruppen. De 28 spørsmålene ble sammenslått til en gjennomsnittsvariabel, og noen av variablene har blitt snudd for at det skal være logisk å lese av svarene, slik at det går fra lav til høy; altså fra passer svært dårlig til passer svært godt (1=helt uenig, 2=litt uenig, 3=middels, 4=litt enig, 5=helt enig).

Spørsmålene i den første kategorien lyder som følger: «Jeg kommer i mål dersom jeg står på», «Jeg fungerer best dersom jeg lager meg klare mål», «Jeg har noen venner/familiemedlemmer som pleier å oppmuntre meg», «Jeg er fornøyd med livet mitt til nå», «I familien min er vi enige om hva som er viktigst i livet», «Jeg får lett andre til å trives sammen med meg», «Jeg vet hvordan jeg skal nå målene mine», «Jeg legger alltid en plan før jeg begynner med noe nytt», «Vennene mine holder sammen», «Jeg trives godt i familien min». Neste kategori spørsmål lyder: «Jeg har lett for å finne nye venner», «Når det er umulig for meg å forandre på ting slutter jeg å gruble på dem», «Jeg er flink til å organisere tiden min», «Jeg har noen nære venner/familiemedlemmer som virkelig bryr seg om meg», «I familien min er vi enige om det meste», «Jeg er flink til å snakke med nye folk», «Jeg føler jeg er dyktig», «I familien min har vi regler som forenkler hverdagen», «Jeg har alltid noen som kan hjelpe meg når jeg trenger det». Siste kategori med spørsmål er følgende: «Når jeg skal velge noe vet jeg oftest hva som blir riktig for meg», «Familien min ser positivt på tiden fremover selv om det skjer noe veldig leit», «Jeg finner alltid noe morsomt å snakke om», «Min tro på meg selv får meg gjennom vanskelige perioder», «I familien min støtter vi opp om hverandre», «Jeg finner alltid på noe trøstende å si til andre som er lei seg», «I motgang har jeg en tendens til å finne noe bra jeg kan vokse på», «I familien min liker vi å finne på ting sammen», «Jeg har noen nære venner/familiemedlemmer som setter pris på egenskapene mine». Skalaen er femdelte og består av personlig kompetanse, sosial kompetanse, personlig struktur, familiesamhold og sosial støtte (Frøyland, 2018).

Uavhengige variabler

Vitneerfaringer og utsatthet for vold er to kategorier i spørreskjemaet. I UngVold er Conflicts Tactics Scale (CTS) brukt for å måle utsatthet for vold. Skalaen er delt inn i fire former for mishandling: ikke-voldelig disiplinering, psykologisk aggresjon, fysisk vold og omsorgssvikt (Frøyland, 2018). Rapporten skrevet i etterkant av UngVold 2007 og 2015 har

delt voldserfaringene inn i mild og grov vold. I spørreskjemaet til UngVold 2015 er det 12 spørsmål til utsatthet for vold fra mor/stemor og far/stefar. Vi har utelatt de fem første spørsmålene (Skreket til deg/ Skjelt deg ut / Hånet eller ydmyket deg/ Kastet, slått eller sparket noe/ Truet deg med vold) på grunnlag av at vi vil ta for oss den fysiske volden. Deretter har vi delt de resterende spørsmålene inn i mild vold (Dyttet deg, eller ristet deg voldsomt/ Lugget eller kløpet deg/ Slått deg med flat hånd) og alvorlig vold (Slått deg med knyttneven/ Slått deg med en gjenstand/ Gitt deg bank juling/ Gjort noe annet voldelig mot deg).

Spørsmålene som omhandler vitneerfaringer har vi møtt på samme måte som spørsmålene om vold. Det er to svaralternativer færre på vitneerfaringer, og dermed har vi utelatt de tre første spørsmålene (Hen er blitt skjelt ut/ Hen er blitt hånet eller ydmyket/ Hen er blitt truet med vold).

Vi laget en voldsindeks med både vitneerfaringer og opplevd vold slått sammen, for å måle utsatthet for vold og vitneerfaringer. Denne er dikotom; svaret «aldri» gir verdien 0, og de øvrige svarene gir verdien 1.

Subjektivt fattigdomsmål måles ved spørsmålet «Har familien din hatt god eller dårlig råd de siste to årene?» Alternativene er «Vi har hatt god råd hele tiden», «Vi har stort sett hatt god råd», «Vi har verken hatt god eller dårlig råd», «Vi har hatt dårlig råd hele tiden» og «Økonomien har variert mye». I analysene har vi satt de som har hatt god råd hele tiden som referansegruppe.

Kjønn er en dikotom variabel hvor jenter er satt som referansegruppe.

Vi har benyttet oss av multippel lineær regresjon for å utføre analyser. Multippel regresjon innebærer at man har flere uavhengige variabler i analysen. Vi ønsket å se hvordan (X) vitne- og voldserfaringer sammen med økonomi og kjønn påvirker (Y) resiliens, og hvor mye de ulike variablene kan forklare forskjeller i resiliens. Våre uavhengige variabler ble satt inn trinnvis. I første steg satte vi inn variablene for vitneerfaringer, samt kjønn. I neste steg satte vi inn variablene for utsatthet for vold, og i siste trinn satte vi inn subjektiv økonomi. I både artikkel 1 og 2 har vi benyttet oss av samme regresjonsanalyse, men har gjort ulike samspillsanalyser. I artikkel 1 dreier samspillsmodellen seg om å sjekke om betydningen av

vold- og vitneerfaringer er ulik for gutter og jenter. I artikkel 2 går samspillsanalysen ut på å undersøke hvilken betydning vold har på resiliens i de ulike gruppene god økonomi og dårlig økonomi.

Funn

Funnene som fremkommer av analysene, viser oss først og fremst at de færreste opplever å se sine foreldre utsatt for vold, og selv bli direkte utsatt. Vi finner kjønnsforskjeller i unges rapportering av resiliens, vitne- og voldserfaringer. Forskjellene er meget små, men gjennomgående rapporterer jentene om noe høyere forekomst både av direkte volds- og vitneerfaringer. Unntaket er mild og alvorlig vold utført av far, her rapporterer guttene så vidt over jentene. Når det gjelder resiliens, er gjennomsnittsmålet 3,9 på en skala fra 1-5, for alle respondenter uavhengig av kjønn. Gutter rapporterer om gjennomsnittlig høyere resiliens, 4,01. Jentene derimot, har gjennomsnittlig resiliens på 3,87.

De bivariate sammenhengene viser sammenhengen mellom de uavhengige variablene i analysen og resiliens. Både vitneerfaringer og direkte utsatthet for vold er negativt korrelert med resiliens. God økonomi er positivt korrelert med resiliens, mens de andre variablene for økonomi er negativt korrelert med resiliens.

Regresjonsanalysen er gjennomført slik at modell 1 undersøker sammenhengen mellom vitneerfaringer, kjønn og resiliens. Vitneerfaringer ble inkludert først, da vitneerfaringer er mer vanlig enn å ha vært direkte utsatt for vold. Her ble det funnet signifikant effekt for vitneerfaringers påvirkning på resiliens. Ved å inkludere direkte utsatthet for vold i modell 2 i regresjonsanalysen, forsvant mange av sammenhengene man fant i modell 1 tilknyttet vitneerfaringer. Dette forteller oss at mange av sammenhengene fra modell 1 egentlig skyldtes direkte utsatthet, ikke vitneerfaringer. Endringene fra modell 1 til modell 2 baserer seg på at effekten for vitneerfaringer for mild vold mot mor ikke lenger er signifikant. Effekten av vitneerfaringer for mild vold mot far synker også, dog er den fortsatt signifikant. I modell 2 er ingen av vitneerfaringene for alvorlig vold mot mor og far lenger signifikante.

Nesten halvparten av guttene i undersøkelsen rapporterer å ha hatt god økonomi, det samme gjelder for i overkant av 40 % av jentene.

Modell 3 i regresjonsanalysen inkluderer subjektiv økonomi. Her finner man at effekten av vold knyttet til resiliens, opprettholdes når man kontrollerer for økonomi. I modell 3 er ikke utsatthet for alvorlig vold fra far signifikant lenger, men man ser at sammenhengene for mild vold fra mor og far, samt alvorlig vold fra mor enda er signifikante.

Samspillsanalysen for artikkel 1 tar for seg hvordan effekten av vitne- og voldserfaringer påvirker resiliens, samt om økonomi påvirker gutter og jenter ulikt. Det fremkommer at jenter ser ut til å påvirkes av vitneerfaringer i større grad enn gutter. Modell 1 viste signifikante effekter for jenter både for vitneerfaringer til mild vold mot mor og far, og alvorlig vold mot mor. Hos guttene derimot, gir kun vitneerfaringer mot mor signifikant effekt. I modell 2 har effekten av vitneerfaringer på resiliens forsvunnet for begge kjønn. Det er signifikant effekt av voldsutsatthet, hvis man ser bort fra mild vold fra mor som ikke er signifikant hos guttene, og alvorlig vold fra far er ikke signifikant for jenter. I modell 3 er ingen av effektene for vitneerfaringer signifikante hos noen. Ved å trekke inn økonomi i modell 3, er effektene av vold på grad av resiliens likevel sterke.

Samspillsanalysen for artikkel 2 undersøker om voldserfaringer har ulik effekt på resiliens avhengig av god eller dårlig økonomi. Gruppen av respondenter med god økonomi inkluderer «Vi har hatt god råd hele tiden», «Vi har stort sett hatt god råd» og «Vi har verken hatt god eller dårlig råd». Dårlig økonomi inkluderer «Vi har stort sett hatt dårlig råd», «Vi har hatt dårlig råd hele tiden» og «Økonomien har variert mye». Det viser seg at vold har effekt på resiliensnivået i begge gruppene, men man finner små forskjeller mellom de økonomiske gruppene, altså finner man samspill. Volden har noe sterkere effekt på resiliens i gruppen som rapporterer om god økonomi. Ved å inkludere kjønn finner man at resiliens øker mer hos gutter, dersom det kontrolleres for vold. Videre finner man at volden har en additiv effekt på resiliens. Rapportering om flere voldserfaringer gir utslag i lavere resiliens.

Diskusjon og oppsummering

I artiklene som følger denne kappen har vi undersøkt sammenhengen mellom vitne- og voldserfaringer og resiliens ved bruk av datamaterialet fra UngVold 2015. Artiklene er vinklet noe forskjellig, den første tar for seg i hvilken grad det er sammenheng mellom vold og/eller vitneerfaringer i barndommen og resiliensnivå som ung voksen. Den andre ser på i hvilken

grad sammenhengen mellom voldserfaringer i oppvekst og robusthet ved starten på voksenlivet kan forklares av den sosioøkonomiske konteksten volden finner sted i.

Gjennom analysene fremkom det at jenter melder om lavere resiliensnivå enn gutter gjør. Dette er i tråd med tidligere forskning om psykisk helse. (Bakken m.fl. 2016) fant at jenter gjennomsnittlig har lavere selvbilde enn gutter (Bakken m.fl., 2016). Det fremkommer også at jenter rapporterer om noe høyere utsatthet for vold. Dette finner vi støtte for hos Schou m.fl., (2007), som i sin undersøkelse fant høyere forekomst av alle typer vold mot jenter enn mot gutter. 21 % av jentene og 11 % av guttene hadde det siste året vært utsatt for flere typer krenkelser (Schou m.fl., 2007). Lite tidligere forskning ser på de kjønnsforskjeller og betydningen av voldsutsatthet, men i ACE-studien foreslås det at de forskjellene kommer av sosiale mønstre og kjønnsroller (Kirkengen & Næss, 2015).

I analysene fremkommer det at voldserfaringer fører til lavere resiliensnivå hos de utsatte. I ACE-studien finner man støtte for dette, da de fant at ulike krenkelseserfaringer (slik som voldsutsatthet i oppveksten), og senere psykisk helse, gir konsekvenser på lang sikt. Blant mange av konsekvensene finner man angst, depresjon og avhengighet (Kirkengen & Næss, 2015). Når det gjelder vitneerfaringers effekt på resiliens, fant vi at det var en effekt. Dette støttes av tidligere forskning, blant annet Kitzmann m.fl. (2013) fant at det ikke var signifikant verre utfall for de som hadde både vitne- og voldserfaringer enn for de som kun hadde vitneerfaringer. Dette peker mot at vitneerfaringer kan være like belastende som direkte utsatthet (Kitzmann m.fl., 2003). Ved å ta høyde for at mange av de med vitneerfaringer også er direkte utsatt for vold, forsvant effekten av vitneerfaringer på resiliens. Dette er et tankekors, da vi som tidligere nevnt, vet at vitneerfaringer kan oppleves like traumatisk for en person som direkte utsatthet for vold, noe som også støttes av tidligere forskning (Eriksson, 2007). Det viser at vitneerfaringer muligens ikke har så sterk negativ effekt, og videre forskning bør undersøke dette nærmere.

Analysene viste at resiliensnivået påvirkes av subjektiv økonomi. De som rapporterer om å ha hatt god økonomi de siste to årene, har høyere resiliens enn de de øvrige gruppene. Funn av Bakken m.fl. Sletten (2016) viste lignende resultater. De fant at ungdommer fra familier med lav sosioøkonomisk bakgrunn har lavere selvbilde og er mindre fornøyd med seg selv enn ungdommer med høyere sosioøkonomisk bakgrunn (Bakken, Frøyland og Sletten, 2016). I analysene var det ønskelig å se om effekten av vold på resiliens, kunne forklares av levekår.

Det viste seg at økonomi ikke kan forklare voldens effekt på resiliens, det vil si at voldserfaringer påvirker resiliens negativt uavhengig av subjektiv familieøkonomi.

Denne analysens respondenter er begrenset til elever på siste trinn i videregående. Selv om de fleste ungdommer begynner på videregående skole, er frafallet høyt. Frafallet er særlig høyt hos ungdommer som har forskjellige sårbarheter, blant annet ungdommer med innvandrerbakgrunn, de som har foreldre utenfor arbeidsmarkedet, de med lav utdanning og lav inntekt. Dette er grupper man i tillegg vet at har høyere risiko for voldsutsatthet (Mossige og Stefansen, 2007). Dermed kan man anta at flere av de ungdommene som ikke er deltakende i undersøkelsen, har opplevd vold og har vitneerfaringer. De mest sårbare kan antas å ikke være med i denne undersøkelsen, det kan også gjelde for ungdommer som bor under barnevernets omsorg. Det kan antas at denne undersøkelsen rapporterer om lavere forekomst enn det i realiteten er. Videre er tredje klasse praksisår for de elevene som går yrkesfag. Disse elevene er da ikke med i undersøkelsen, og det kan være grunnen til at det er flere jenter enn gutter som er deltakere i spørreundersøkelsen (Mossige og Stefansen, 2007).

Begrensninger ved denne rapporten kan være knyttet til bruk av det subjektive fattigdomsmålet ved spørsmålet «Har familien din hatt god eller dårlig råd de siste to årene»? Samtidig som spørsmålet fanger opp den egenopplevde økonomien hos respondenten, kan det være en begrensning at formuleringen av økonomigruppene kan oppfattes ulikt av respondentene. Det kan også tenkes at noen rapporterer om bedre økonomi grunnet skam knyttet til å ha lite penger. Det kan også være mulig at ungdommene ikke er klar over familiens faktiske økonomi, og ved inntektsbasert tilnærming kunne man kanskje fått andre resultater. Likevel er det en styrke at man fanger opp ungdommenes egenopplevde familieøkonomi (Integrerings- og mangfoldsdirektoratet, 2018).

I analysene kunne det vært interessant om vi hadde trukket inn når vitne- og voldserfaringene fant sted. Det kunne gitt et tydeligere bilde på voldserfaringene dersom det ble tatt høyde for hvor langt tilbake i tid dette hadde skjedd. Likevel ønsket vi ikke å ha fokus på når det skjedde, men å se på alle som hadde vært utsatt slike erfaringer i løpet av livet.

I følge Per Isdal (2018) er vold et av nåtidens største samfunns- og helseproblem, og mye av volden foregår i skjul bak lukkede dører. Kun ved å snakke om vold vil vi kunne synliggjøre og bekjempe den, bryte ned tabuer og hjelpe de som trenger det. Det er behov for

voldsforebyggende tiltak i sosial- og utdanningspolitikken, og for tverrfaglig samarbeid på tvers av instansene som arbeider med barn og unge. Det bør blant annet tas sikte på å forebygge barnefattigdom for å redusere risikofaktorer for voldsutsatthet, og unge bør ha tilgang på fritidsaktiviteter foreldre ikke må betale for. Ved å studere konsekvensene av vold vil vi som samfunn stå bedre rustet til å forebygge vold og ha kunnskap til å sette inn riktige tiltak som vil kunne hjelpe de voldsutsatte.

Referanser

- Antonovsky, A. (2012). *Helsens mysterium*. Gyldendal norsk forlag.
- Bakken, A. (2016). *Ungdata 2016. Nasjonale resultater*. Oslo: NOVA, rapport nr. 8/16.
- Bakken, A., Frøyland, L. R. & Sletten, M. A. (2016). *Sosiale forskjeller i unges liv : hva sier Ungdata-undersøkelsene?* NOVA rapport 3/2016.
- Buudir. (2018) *Barn som lever i fattigdom*. Oslo: Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet.
- Bøe, T. (2015). *Sosioøkonomisk status og barn unges psykologiske utvikling: familiestressmodellen og familieinvesteringsmodellen*. Oslo: Helsedirektoratet nr. 12/2015.
- Damsgård, Hilde Larsen & Kokkersvold, Erling. 2011: *Ungdom på ville veier. Skoleerfaringer og kriminalitet*. Unipub.
- Eriksson, M. (2007). *Barn som opplever våld*. Stockholm: Gothia forlag.
- Frøyland, L. R. (2018). *UngVold 2007 og 2015. Dokumentasjon av variablene i spørreskjemaet*. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Gubrium, E. K. & Lødemel, I. (2015) *(Relative) poverty in a rich, egalitarian welfare state : experiences from Norway*. I Poverty and shame Oxford : Oxford University Press.
- Haaland, T., Clausen, S.-E. & Schei, B. (2005). *Vold i parforhold- ulike perspektiver. Resultater fra den første landsdekkende undersøkelsen i Norge* (NIBR-rapport 2005:3). Oslo: Norsk institutt for by- og regionsforskning.
- Halvorsen, K. (2011). *Teori, måling og omfang av barnefattigdom*. I Sissel Seim og Hege Larsen (red.). Barnefattigdom i et rikt land. Oslo: HiO rapport 2011 nr. 10.
- Isdal, P. (2018): *Meningen med volden*. Oslo, Kommuneforlaget.
- Johannesen, A. & Tufte, P. A. K., L. (2010) *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*. Abstrakt forlag.
- Kirkengen, A. L. & Næss, A. B. (2015). *Hvordan krenkede barn blir syke voksne*. Oslo: Universitetsforlaget
- Kitzmann, K. M., Gaylord, Noni K., Holt, Aimee R., Kenny, Eirin D. (2003). Child witnesses to Domestic Violence: A meta-Analytic Review. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 71.
- Kobasa, Suzanne. C. (1979). Stressful Life Events, Personality, and Health: An Inquiry Into Hardiness. *Journal of Personality and Social Psychology*, 37.
- Mossige, Svein & Stefansen, Kari. (2016): *Vold og overgrep mot barn og unge. Omfang og utviklingstrekk 2007-2015*. Oslo: NOVA, rapport nr. 5/2016. Oslo: Norsk institutt for by- og regionforskning.

- O'leary, K. D., Barling, J., Arias, I., Rosenbaum, A., Malone, J. & Tyree, A. (1989). *Prevalence and stability of physical aggression between spouses: A longitudinal analysis*. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 57.
- Schou, L., Dyb, G. & Graff-Iversen, S. (2007): *Voldsutsatt ungdom i Norge- resultat fra helseundersøkelser i seks fylker*. Oslo: Nasjonalt folkehelseinstitutt, rapport nr. 8/2007.
- Sletten, M. A (2011). *Limited Expectations? How 14-16- Year-Old Norwegian in Poor Families Look at Their Future*. SAGE Publications
- Sletten, M. A (2015). *Psykiske helseplager blant ungdom*. Tidsskrift: ungdom og psykisk helse.
- Ringdal, K. (2012). *Enhet og mangfold*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Rutter, M. (2013). *Annual Research Review: Resilience – clinical implications*. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, Vol. 54.(4)
- Ungar, M. (2012). *The Social Ecology of Resilience. A Handbook of Theory and Practice*.
- Von Soest, T., Mossige, S. Stefansen, K. & Hjemdal, O. (2010). *A Validation Study of the Resilience Scale for Adolescents (READ)*. *Journal of psychopathology and Behavioral Assessment*, 32.
- Øverlien, C. (2012). *Vold i hjemmet- Barns strategier*. Oslo: Universitetsforlaget.

